

MIHIN MENET, MAAHANMUUTTAJAJÄRJESTÖ?

**Näkökulmia maahanmuuttajien järjestötoimintaan Ruotsin kokemusten
perusteella**

Hanna Laitinen (HUMAK) 15.11.2012

Sisällys

1. Johdanto	2
Käytetyt käsitteet kertovat eroista Suomen ja Ruotsin välillä	3
2. Maahanmuuttajajärjestöjen muotoja, tehtäviä ja toimintoja	5
Järjestökentän historia ja yleiskuva	5
Paikallisyhdistykset ja niiden toiminta	6
Etniset liitot – ruotsalaisen mallin perusta?	8
Maahanmuuttajayhdistysten kattojärjestöt kunta- ja aluetasolla	11
Valtakunnalliset monietniset liitot.....	12
Etnisten liittojen kattojärjestö - SIOS.....	13
Etniset järjestöt teemakohtaisten kattojärjestöjen jäseninä.....	16
3. Yhteistyö julkisen sektorin kanssa – tukea ja vaikuttamista.....	17
Maahanmuuttajapolitiikan ja järjestötuen vaihtelevat tavoitteet	17
Järjestöt vaikuttajina uudella sopimusten aikakaudella	18
4. Mitä tästä voi päätellä?.....	20
Maahanmuuttajajärjestöjen tehtävistä	20
Erilaiset maahanmuuttajaryhmät – kattojärjestöjen erilaiset tehtävät?	25
Haasteita meille kaikille	25
Lopuksi	28
Lähteet	30

1. Johdanto

Miten Suomessa toimivien maahanmuuttajayhdistysten kannattaisi toimintaansa ja yhteistyötään kehittää? Olisiko yhdistysten hyvä liittyä suuremmiksi kokonaisuuksiksi eli perustaa kattojärjestöjä? Millaisia asioita maahanmuuttajien yhdistystoimintaa tukevien järjestökonsulttien ja muiden ammattilaisten tulisi osata ottaa huomioon yhdistyksiä tukiessaan? Voiko muiden maiden tilanteista ottaa opiksi? Tällaisia kysymyksiä oli Järjestöhautomon työntekijöillä mielessä, kun käsillä olevaa selvitystä alettiin tehdä.

Ruotsi on monella tapaa samankaltainen maa kuin Suomi, onhan meillä pitkä yhteinen historia ja pyrkimys rakentaa pohjoismaista hyvinvointivaltiota. Kansanliikkeiden rooli hyvinvointivaltion rakentajana on ollut molemmissa maissa tärkeä, ammattiyhdistysliikkeen rooli on ollut rakentamisvaiheenkin jälkeen vahva jne. Ruotsin maahanmuuttohistoria ja maahanmuuttajien järjestötoiminta on kuitenkin selvästi laajempaa ja vanhempaa kuin suomalainen. Ruotsia voidaankin pitää Suomea monikulttuurisempaa maana sekä lukujen perusteella että harjoitetun maahanmuutto- ja maahanmuuttajapolitiikan näkökulmasta. Ruotsin väestöstä lasketaan lähes joka viidennen olevan ulkomaalaistaustainen¹, ja Ruotsin maahanmuuttajapolitiikka perustui pitkään nk. multikulturalistiseen malliin². Tämän artikkelin taustalla olleen selvitystyön ideana onkin ollut, että ruotsalaisilla maahanmuuttajajärjestöillä ja niiden kanssa yhteistyötä tekevillä on ollut suomalaisia enemmän aikaa ja mahdollisuuksia toimintaan ja että nämä kokemukset voisivat antaa mielenkiintoista ajateltavaa myös Suomessa.

Artikkelin pääsisältö koskee Ruotsia. Suomen tilanteesta olen ottanut vain muutamia esimerkkejä, joiden toivon auttavan lukijaa liittämään Ruotsin tilanteen suomalaiseen todellisuuteen. Artikkelin ei kuitenkaan pyri antamaan kokonaiskuvaa suomalaisten maahanmuuttajajärjestöjen tilanteesta, vaan esimerkit annetaan suhteessa Ruotsin kuvaukseen.

Artikkelin tavoite on herättää keskustelua suomalaisten maahanmuuttajajärjestöjen ja niitä tukevien organisaatioiden parissa. Siinä kuvaamani asiat perustuvat toisaalta lähdeluettelossa listaamiini kirjallisiin aineistoihin, toisaalta lokakuussa 2012 tekemiini vierailuihin ja haastatteluihin Tukholmassa, Malmössä ja Uppsalassa. Tein kymmenenpäiväisen Ruotsin-matkan aikana 12 äänitettyä haastattelua, osan itsekseni ja osan yhdessä Järjestöhautomon nelihenken opintomatkatyöryhmän kanssa. Johtopäätökset ovat luonnollisesti omiani. Olen tyytyväinen, jos lukijat ovat niistä eri mieltä ja ne johtavat laajempaan keskusteluun.

Artikkeli koostuu neljästä luvusta. Ensimmäisenä esittelen muutamia maahanmuuttajien järjestötoiminnan ja yleisemminkin ruotsalaisen kansalaisyhteiskunnan kannalta keskeisiä käsitteitä niin, että lukija jatkossa ymmärtää, mitä niillä artikkelissa tarkoitan. Toiseksi kuvaan

¹ Ruotsissa arvioitiin vuonna 2010 olevan noin 1,8 miljoonaa ulkomaalaistaustaista ihmistä eli noin 19 % Ruotsissa asuvista ihmisistä. Ulkomaalaistaustaiseksi määritellään ihminen, joka on joko ulkomaan kansalainen, syntynyt ulkomailla tai kahden ulkomailla syntyneen vanhemman lapsi. Lähde: Scaramuzzino 2012,53.

² Saukkonen 2007, 127.

maahanmuuttajien järjestötoiminnan historiaa, laajuutta, toimintatapoja ja organisoitumista ja kuvaan yhteistyöjärjestöjä sekä paikallisella tasolla että valtakunnallisesti. Tämän keskustelun uskon antavan aineksia pohdinnalle siitä, millaisia yksilöllisiä, ryhmäkohtaisia ja yhteiskunnallisia tehtäviä maahanmuuttajien järjestöt haluavat Suomessa yksinään ja yhdessä täyttää.

Kolmas luku kuvaa maahanmuuttajajärjestöjen suhdetta julkiseen sektoriin. Olennainen osa sitä on valtion taloudellinen tuki etnisille liitoille. Toinen keskeinen suhteiden määrittäjä on Ruotsin uusi kansalaisyhteiskuntapolitiikka, jonka osana pyritään sopimuksin määrittelemään julkisen ja kansalaissektorin välisiä suhteita ja tehtäväjakoja. Prosessit ovat saaneet alkunsa EU:n piiristä ja on hyvin mahdollista, että vastaavia käynnistetään myös Suomessa. Ne koskevat kaikkia kansalaisyhteiskunnan toimijoita yhtä lailla; tällöin maahanmuuttajajärjestöjen kysymys on, miten niiden ääni kuuluu osana kansalaisjärjestökenttää.

Viimeisessä luvussa esittelen omia johtopäätöksiäni selvityksen aiheista ja sen liepeiltä ja otan lopuksi kantaa siihen, millaisiin kysymyksiin Suomessa toimivien maahanmuuttajajärjestöjen ja niiden kanssa työskentelevien toimijoiden tulisi nähdäkseni pohtia.

Käytetyt käsitteet kertovat eroista Suomen ja Ruotsin välillä

Suomessa puhutaan yleisesti maahanmuuttajajärjestöistä tai -yhdistyksistä, kun tarkoitetaan muita kuin syntyperäisten suomalaisten perustamia yhdistyksiä³, joskus käytetään myös käsitettä monikulttuurisuusyhdistys. Julkisista toimijoista Etnisten suhteiden neuvottelukunta ETNO ja opetus- ja kulttuuriministeriö OKM puhuvat etnisistä vähemmistöistä. Maahanmuuttajien korostaminen järjestötoimijoina on sikäli luonnollista, että suurin osa suomalaisista maahanmuuttajayhdistyksistä todella on maahan muuttaneiden ihmisten perustamia ja ylläpitämiä.

Ruotsissa tilanne on moninaisempi ja vakiintuneita käsitteitä on useita. Monet kritisoivat käsitettä maahanmuuttaja (invandrare), koska se pitää sisällään ajatuksen pysyvästä ominaisuudesta – aivan kuin yksilön maahanmuutto olisi jatkuvaa toimintaa – eikä jo tapahtunut ja päättynyt tosiasia. Siksi jotkut puhuvat mieluummin maahan muuttaneista (invandrade). Maahanmuuttoa ja siirtolaisuutta kuvaavat käsitteet **maahanmuuttaja- tai siirtolaisjärjestö** (invandrarorganisation tai immigrantorganisation) ovat kuitenkin edelleen käytössä sekä yleisessä keskustelussa että järjestöjen omissa nimissä⁴. Koska ensimmäiset maahanmuuttaneiden perustamat yhdistykset ovat kuitenkin peräisin 1800-luvulta ja valtakunnallisia liittoja on perustettu 1950-luvulta lähtien, ei maahanmuuttajuus enää kuvaa kaikkien järjestöjen jäsenkuntaa. Toinen yleisesti käytössä oleva termi onkin **etniset järjestöt**.⁵ Esimerkiksi valtionavustus Ruotsissa asuvien syyrialaisien, kreikkalaisten, turkkilaisten ja yli 50 muun ryhmän valtakunnallisille liitoille kulkee luokittelun etniset organisaatiot alla.⁶ Yhdistävä ”etnisyys” voi viitata joko valtioon perustuvaan kansallisuuteen (esimerkiksi irakilaisien järjestö) tai valtiottomaan kansaan (esimerkiksi kurdien järjestö). Maahanmuuttoon ja etniseen perustaan liittyvien nimitysten lisäksi jotkut järjestöt puhuvat **kulttuurisista vähemmistöistä**.

³ Ks. esim. Miikka Pyykkösen maahanmuuttajien yhdistystoiminnasta tekemä väitöskirja 2007 sekä Järjestöhautomon esittely www.jarjestohautomo.fi/jarjestohautomo. Viitattu 12.11.2012

⁴ Esimerkiksi tapaamistani järjestöistä Immigranternas riksförbund sekä Samarbetsorganisationen för invandrarföreningar i Uppsala

⁵ Ks. terminologisesta pohdinnasta esim. Bo Bengtsson: Föreningsliv, makt och integration – ett inledande perspektiv (2004, 7).

⁶ Förordning om statsbidrag till organisationer bildade på etnisk grund (SFS 2008:63)

Vapaaehtoisella kansalaistoiminnalla on pitkät perinteet Ruotsissa. Kansanliikkeiden merkitys ruotsalaisen ”kansankodin” rakentamisessa oli keskeinen, ja vuonna 2002 Ruotsissa arvioitiin olevan noin 200.000 yhdistystä.⁷ Koska Ruotsissa ei ole yhdistyslakia eikä -rekisteriä, tarkkaa yhdistysten lukumäärää ei tiedetä. Suomen yhdistysrekisterissä yhdistyksiä on tätä kirjoitettaessani noin 137.000⁸. Suhteessa maiden väestömäärään voitaneen hyvin yleisellä tasolla sanoa, että kansalaissektorin merkityksen ja laajuuden suhteen maat ovat globaalisti ottaen samaa sarjaa.

Ruotsissa samoin kuin Suomessakin yksilöt liittyvät jäseniksi useimmiten paikallisiin yhdistyksiin ja maksavat sille jäsenmaksua. Osa paikallisyhdistyksistä (osastoista, seuroista) on jäsenenä valtakunnallisissa liitoissa. Suomessa vahvoja liittoja ovat muun muassa ammattiliitot, urheilun lajiliitot, vammaisyhdistysten liitot (Kuurojen liitto, Näkövammaisten keskusliitto jne.) sekä poliittiset puolueet. Monelle tuttuja ovat myös esimerkiksi Suomen luonnonsuojeluliitto, Mannerheimin lastensuojeluliitto, 4H-liitto ja lukuisat muut. Toisin kuin Suomessa, Ruotsissa myös monet maahanmuuttajaryhmät ovat organisoituneet saman mallin mukaisesti valtakunnan tasolla **etnisiiksi liitoiksi**, joihin paikalliset yhdistykset kuuluvat.

Artikkelin lukemisen kannalta on syytä selvittää myös käsitteen **integraatio** käyttö. Käytän nimittäin sanaa integraatio kääntämättä sitä kotoutumiseksi tai kotouttamiseksi, vaikka maahanmuuttajia koskevan keskustelun yhteydessä yleisesti niin tehdäänkin. Tämä käänös ei mielestäni kuitenkaan anna kuvaa siitä, mitä kaikkea integraatiosta ja integraatiopolitiikasta käytävä keskustelu Ruotsissa kattaa, integraatio kun edellyttää kaikkien pitkäjänteistä työtä yhteiskunnan muuttamiseksi.

SIOSilla on visio tulevaisuuden monikulttuurisesta ja -kielisestä Ruotsista, joka voidaan saavuttaa molemminpuolisen integraatioprosessin kautta yhteistyönä pääväestön ja vähemmistöryhmien välillä.

SIOSin eli Ruotsin etnisten liittojen yhteistyöjärjestön periaateohjelma⁹

Vertailukohdan antaa saman integraatio-sanana käyttö sanaparissa ”Euroopan integraatio”, mikä voidaan kääntää Euroopan yhdyntymiseksi. On vaikea nähdä, mitä ”Euroopan kotoutuminen” voisi olla – Euroopan integraatiossa sen sijaan kyse on nähdäkseni eri osapuolten lähentymisestä, kaikkia hyödyttävien yhteistyömuotojen löytämisestä, uusien instituutioiden luomisesta ja yhteisestä hallinnasta, mahdollisesti uuden eurooppalaisen identiteetin rakentamisesta jne. Tämä rinnastus antaa mielestäni paremman kuvan siitä, mistä kaikesta erilaisten enemmistöjen ja vähemmistöjen välisessä integraatiossa voi olla kyse. Kotoutuminen on käsitteenä huomattavasti kapeampi.

Uudemmassa ruotsalaisessa lainsäädännössä puhutaan vastasaapuneiden maahanmuuttajien etabloitumisesta (etablering) eli johonkin sijoittumisesta, asettumisesta tai vakiintumisesta, mikä viittaa alkuvaiheessa annettavaan ruotsin kielen, yhteiskuntatiedon ja muun koulutuksen antamiseen sekä asunnon ja työpaikan löytämiseen liittyvään tukeen. Tämä on nähdäkseni lähempänä sitä aluetta, minkä suomalaiset kotoutumista edistävät toimenpiteet kattavat.

Integraatiopolitiikka kattaa kysymykset kaikkien yhtäläisistä oikeuksista, velvollisuuksista ja mahdollisuuksista riippumatta etnisestä ja kulttuurisesta taustasta. Siihen kuuluu **myös**

⁷ von Essen & Svedberg 2010, 30.

⁸ <http://www.prh.fi/fi/yhdistysrekisteri.html> Viitattu 22.10.2012

⁹ www.sios.org Om oss. Idéprogram Viitattu 25.10.2012, käänös HL

vastasaapuneiden maahanmuuttajien sijoittuminen työmarkkinoille ja yhteiskuntaan, kuntien pakolaisten vastaanottamisesta saama korvaus, urbaani kehitys ja ruotsin kansalaisuus.
Ruotsin hallituksen nettisivujen yleisesitys integraatiopolitiikasta (tummennus HL)¹⁰

Todettakoon johdannon lopuksi vielä kaksi teknistä asiaa. Ensinnäkin, kaikki käännökset ruotsin kielestä suomeen ovat minun omiani. En ole kääntämisen ammattilainen, joten väärinymmykset ovat mahdollisia. Toiseksi, artikkelissa esiintyvät otteet tekemistäni haastatteluista eivät ole suoria lainauksia, vaan koosteita haastattelussa esiin tulleista asioista. Tekstin elävyyden vuoksi olen säilyttänyt puhujien minä-muodon, vaikka olenkin tiivistänyt ja yhdistänyt lauseita niin, etteivät suoran lainauksen ehdot enää täyty.

2. Maahanmuuttajajärjestöjen muotoja, tehtäviä ja toimintoja

Ruotsin maahanmuuttajien ja etnisten ryhmien järjestäytyminen yhdistyksiksi, liitoiksi ja kattojärjestöiksi on tapahtunut useiden vuosikymmenten aikana. Määrä on kasvanut koko ajan ja yhdistysten kirjo on lisääntynyt uusien maahanmuuttajaryhmien tultua Ruotsiin. Tässä luvussa kuvaan erilaisia järjestöjä ja niiden toimintoja. Aloitan historiasta ja kuvaan sen jälkeen eri tasoilla toimivien järjestötyyppien toimintaa käyttäen hyväkseni kuvan 1 mallia erilaisista järjestötyypeistä.

Järjestökentän historia ja yleiskuva

Maahanmuuttajajärjestöjen historia Ruotsissa alkaa jo 1800-luvulla. Joidenkin tietojen mukaan ensimmäiset suomalaisyhdistykset perustettiin jo 1829 tai 1830¹¹; vielä toiminnassa olevista yhdistyksistä vanhin, Tukholman Suomalainen seura perustettiin vuonna 1894¹². Suomalaisten maahanmuuttajien rooli onkin ollut keskeinen sekä historiansa pituuden, maahan muuttaneiden lukumäärän että ryhmän käyttämän vaikutusvallan näkökulmasta. Vaikka suomalaisten suuri muutto Ruotsiin ajoittui 1960- ja 1970-luvuille ja osa tuolloin muuttaneista on palannut takaisin Suomeen, suomalaiset ovat edelleen suurin maahanmuuttotaustainen ryhmä Ruotsissa.

Toisen maailmansodan aikaan ja sen jälkeen Ruotsiin hakeutui Baltian maiden, Tšekkoslovakian ja Unkarin pakolaisia. Sodan jälkeen vahvistui myös työperäinen maahanmuutto Pohjoismaiden lisäksi muualta Euroopasta.¹³ Paikallisia yhdistyksiä perustettiin pitkin 1900-luvun alkupuolta. Ensimmäisenä maahanmuuttajien valtakunnallisen liiton perustivat liettualaiset (1953), toisena virolaiset (1954). Ruotsinsuomalaisten keskusliitto perustettiin vuonna 1957, italialaisten, jugoslaviaalaisten, kreikkalaisten ja unkarilaisten liitot 1960-1970-luvuilla.¹⁴ Tässä vaiheessa maahanmuuttajien järjestötoiminta ei vielä saanut erillistä tukea valtiolta, joten valtionavun kriteeristö ei vaikuttanut järjestäytymisen muotoihin vaan mallia lienee otettu muilta ruotsalaisilta järjestöiltä. Liittoihin järjestäytyminen osoittautui sittemmin resurssien saamisen kannalta hyväksi ratkaisuksi, koska valtion tuki etnisille liitoille edellyttää, että kyseessä on valtakunnallinen järjestö,

¹⁰ www.regeringen.se/sb/d/2279 viitattu 25.10.2012, käännös HL

¹¹ Dahlstedt 2003, 53

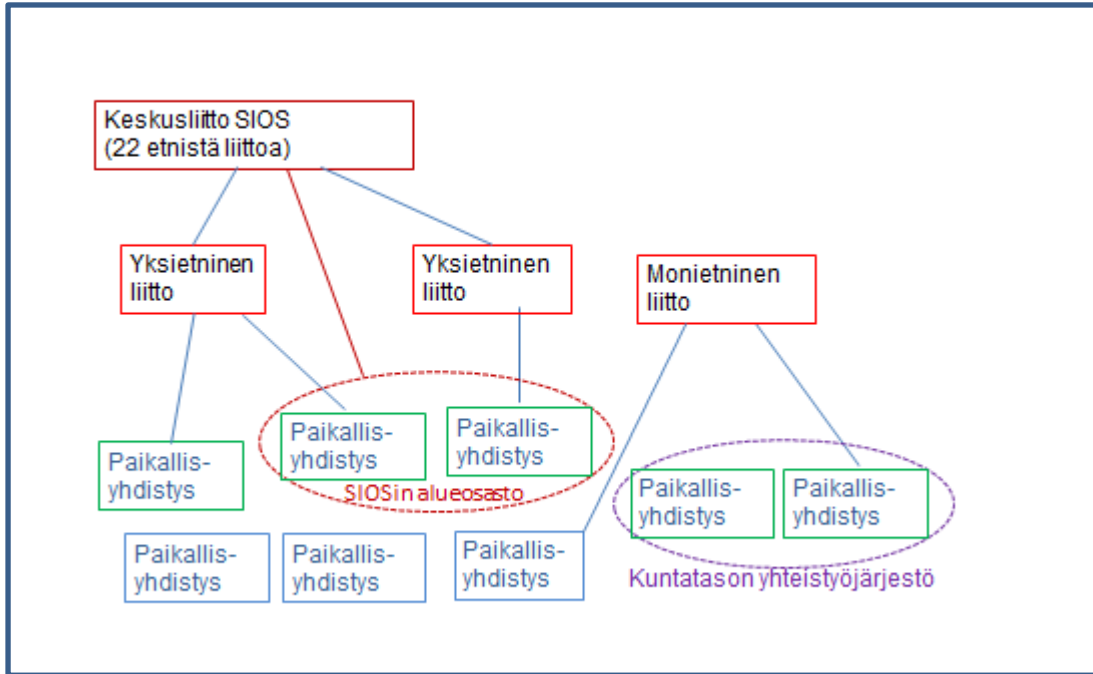
¹² www.rskl.se viitattu 23.10.2012

¹³ Dahlstedt 2003, 32.

¹⁴ Abbas 2003, 47-48

jolla on vähintään viisi yhdistystä vähintään kolmessa läänissä ja että liittoon kuuluvien yhdistysten henkilöjäsenten yhteenlaskettu määrä on vähintään tuhat jäsentä.¹⁵

KUVA 1: Maahanmuuttajayhdistysten keskinäinen organisoituminen Ruotsissa

Olen kuvaan 1 koonnut erilaisia maahanmuuttajien järjestötyyppejä, joita kuvaan seuraavissa luvuissa kutakin erikseen. Yhdistystoiminnan perustasona pidän paikallisyhdistyksiä, joiden jäsenistö koostuu henkilöjäsenistä. Nämä ovat yleisimmin yksietnisiä, ja samalla paikkakunnalla voi olla useita saman etnisen ryhmän yhdistyksiä – erikseen nuorille, naisille, poliittisesti orientoituneille, tietyn urheilulajin harrastajille tai muilla tavoin toisistaan eroaville jäsenkunnille. Monet paikallisyhdistyksistä ovat liittyneet valtakunnallisiin etnisiin liittoihin.

Yksietnisten järjestöjen lisäksi Ruotsiin on vuosikymmenten varrella perustettu myös etnisten ryhmien rajat ylittäviä eli monietnisiä yhteistyö- tai kattojärjestöjä. Muutamia tällaisia on luoto paikalliselle eli kuntatasolle, ja alueellisella tasolla on kolme SIOSin alue- tai piirijärjestöä. Valtakunnan tasolla on sekä joitakin monietnisiä liittoja että yksi etnisiä liittoja yhdistävä keskusjärjestö (SIOS).

Kuvion 1 järjestöt kuvaavat pelkästään tai pääosin maahanmuuttajien tai etnisten ryhmien järjestötoimintaa, eli siinä eivät näy senkaltaiset monikulttuuriset yhteistyöjärjestöt, joissa myös ruotsalaisilla on merkittävä rooli. Kuvaan näitä lyhyesti tämän luvun lopussa.

Paikallisyhdistykset ja niiden toiminta

Ruotsiin muuttaneet ihmiset ovat olleet aktiivisia perustamaan paikallisia yhdistyksiä, yleensä omaan kieli- ja kulttuuripiiriinsä kuuluvien ihmisten kanssa. Vuonna 2002 Ruotsissa arvioitiin karkeasti

¹⁵ www.ungdomsstyrelsen.se. Bidrag. Organisationsbidrag. Etniska organisationer.

olevan noin 2300 paikallista etnistä yhdistystä¹⁶. Valtionapua saaneiden liittojen jäsenyhdistykset on tilastoitu tarkemmin, niitä oli vuonna 2010 yhteensä 1375, ja niissä yhteensä 238 169 jäsentä¹⁷.

Samalla tapaa myös monet Suomeen muuttaneet ihmiset ovat perustaneet runsaasti omia yhdistyksiään. Miikka Pyykkönen arvioi väitöskirjassaan, että Suomessa oli vuonna 2007 noin 700 maahanmuuttajien yhdistystä.¹⁸

Maahanmuuttajayhdistysten paikallinen toiminta pitää sisällään laajan kirjon erilaisia toimintoja. Inge Dahlstedt tutki vuonna 2003 yhteensä kahtakymmentä Malmössä toimivaa paikallista, johonkin valtakunnalliseen liittoon kuuluvaa yhdistystä. Paikkakunnalla olisi ollut paljon enemmänkin liittojen jäsenyhdistyksiä, mutta Dahlstedt ei onnistunut tavoittamaan muita. Tästä voitaneen olettaa, että haastatellut yhdistykset ovat keskimääräistä vakiintuneempia. Samasta asiasta kertoo myös se, että niistä 17:llä oli käytettävissään tila, jossa tavata ja säilyttää lehtiä ja muuta materiaalia.

Malmöläisten maahanmuuttajayhdistysten tarkoitus oli useimmissa tapauksissa luoda omalle etnikulttuuriselle ryhmälleen luonnollinen kokoontumispaikka, jossa kokoontua ja ylläpitää omaa kieltä ja kulttuuria. Toisin sanoen yhdistykset pyrkivät täyttämään jäsentensä etnisyyteen perustuvat tarpeet omalla toiminnallaan. Toiseksi yleisin tavoite oli edistää uusien maahanmuuttajien kotoutumista Ruotsiin jakamalla tietoa ruotsalaisesta yhteiskunnasta, järjestämällä ruotsin kielen kursseja ja muilla keinoin tukea vasta maahan saapuneita tai edistää integraatiota laajemmin. Muutamien yhdistysten päätehtävä liittyi urheiluun ja nuorisotoimintaan. Noin neljäsosan yhdistyksistä tavoitteena oli toimia intressiorganisaationa pyrkien vaikuttamaan muihin toimijoihin niin, että oman ryhmän etniset tarpeet saataisiin täytettyä, ja muutama pyrki vaikuttamaan muiden integraatiotavoitteiden edistämiseen osallistumalla esimerkiksi rasminvastaiseen toimintaan.¹⁹

Myös Suomessa on tutkittu paikallisyhdistyksiä. Miikka Pyykkönen jakaa Tampereella ja Jyväskylässä tutkimansa paikallisyhdistykset 14 tyyppiin. Etniskulttuuriset yhdistykset ovat tyypeistä yleisin, mutta myös monikulttuurisia yhdistyksiä on useita. Pyykkösen mukaan yhdistysten tyypittely vain etnisen ryhmän perusteella antaisi liian suppean tai suorastaan väärän kuvan yhdistyksistä, joiden toimija- ja kohderyhmiä sekä toiminnan sisältöjä leimaa usein olennaisella tavalla jokin muu tekijä kuin etninen ryhmä, esimerkiksi sukupuoli tai ikä.²⁰ Tässä siis Dahlstedtin käyttämä jaottelu on selvästi Pyykköstä karkeampi.

Dahlstedtin Malmössä tutkimien yhdistysten joukossa tärkeä toimintamuoto oli vapaa sivistystyö. Neljä viidesosaa yhdistyksistä kertoi järjestävänsä kursseja tai opintopiirejä, usein yhteistyössä jonkun ruotsalaisen sivistysliiton kanssa.²¹ Tavallisimpia ovat ruotsin, jonkun vieraan kielen kuten englannin tai yhdistyksen jäsenten äidinkielen kurssit sekä erilaiset kulttuurikurssit kuten tanssi, ruoanlaitto ja käsityöt, samoin tietokonetaidot ja liikunta. Myös luentojen järjestäminen erilaisista aiheista oli yleistä.

¹⁶ Dahlstedt 2003, 56.

¹⁷ Scaramuzzino 2012, 56

¹⁸ Pyykkönen 2007, 72.

¹⁹ Dahlstedt 2003, 77-88

²⁰ Pyykkönen 2007, 77-78.

²¹ Sivistysliittojen kanssa toteutettava opintopiiritointi on hyvin tavallista ja perinteikästä toimintaa Ruotsissa. Sen ominaisuuksiin kuuluu, että sivistysliitto tukee toimintaa myös taloudellisesti.

Tuen ja neuvonnan antaminen jäsenille oli myös yleinen toimintamuoto. Tavallisinta oli tukea jäseniä työhaussa; muut tukimuodot vaihtelivat vanhusten auttamisesta lasten läksykerhojen järjestämiseen, uusien maahanmuuttajien ohjaamiseen palvelujen piiriin ja jopa lainopilliseen neuvontaan.

Yli puolet yhdistyksistä järjesti erilaisia liikuntatapahtumia, joiden kohderyhmänä ovat erityisesti yhdistysten nuoret. Lähes puolella yhdistyksistä oli myös jonkinlainen tanssiryhmä. Hiukan yli kolmasosa yhdistyksistä järjesti yhteisiä juhlia. Poliittinen aktiivisuus kuului vain kahden yhdistyksen toimintaan, niilläkin vain yleisellä tasolla tai joidenkin jäsenten kohdalla.²²

Yhdistystoimintamme alkuaikoina 27 vuotta sitten keskityimme pelkästään iranilaisten asioihin. Nyt toiminta koskee monia muitakin. Meillä on esimerkiksi kouluissa käynnissä kunniaan liittyvän väkivallan ehkäisyprojekti, teemme töitä maahanmuuttajataustaisten vanhusten tilanteen parantamiseksi muun muassa omaishoitajia koskevissa kysymyksissä jne. Järjestämme myös vuosittain iranilaisen tulijuhlan Malmön keskuspuistossa. Viime vuonna jopa 5000 kaupunkilaista kokoontui puistoon, ampui raketteja ja hyppi kokkojen yli. Nuoria kiinnostaa eniten yhdistyksemme urheilutoiminta.

Malmön iranilais-ruotsalaisen yhdistyksen toiminnanjohtaja

Myös Roberto Scaramuzzino on tutkinut maahanmuuttajien yhdistyksiä Malmössä. Hänen tavoitteenaan oli tarkastella, miten muut yhteiskunnalliset tekijät ja toimijat (poliittiset mahdollisuusrakenteet) vaikuttavat yhdistysten toimintaan. Yksi keskeinen tekijä on saatavilla oleva rahoitus. Kaikki viisi Scaramuzzinon vuonna 2010 haastattelemaa yhdistystä olivat saaneet avustusta Malmön urheilun- ja vapaa-aikavirastosta, osa myös kunnan muilta virastoilta. Yhdistysten mukaan avustuksen saamisen edellyttämä hallinto vaatii paljon tietoa, aikaa ja osaamista, mikä on vapaaehtoistoimin tehtävässä työssä hankalaa ja osalle yhdistyksistä myös kielellisesti vaikeaa. Myös avustusten laskentaperusteet sopivat toisinaan huonosti etnisten yhdistysten toimintaan, ne kun oli alun perin sovitettu erityisesti urheilujärjestöjen tukemiseen, tai sitten saatavilla oleva avustus olisi edellyttänyt toiminnan kohderyhmän muuttamista esimerkiksi yhdistyksen jäsenistä erityisen haavoittuviin ihmisiin. Ongelmana tuotiin esiin myös vahva riippuvuus kunnasta, mikä saattaa konfliktitilanteessa johtaa koko toiminnan vaarantumiseen. Scaramuzzino toteaa kuitenkin, että koska avustuksen hakeminen on vapaaehtoista, yhdistykset pystyvät itse päättämään, miten paljon haluavat muokata toimintaansa avustuksen saamiseksi. Lisäksi avustuksen saatuaan yhdistykset ovat vapaita toteuttamaan itse toiminnan omalla tavallaan.²³

Etniset liitot – ruotsalaisen mallin perusta?

Näkyvä osa maahanmuuttajien tai etnisten ryhmien järjestökenttää Ruotsissa ovat valtakunnalliset etniset liitot. Tällaisia on laajimman tiedon mukaan ollut vuonna 2010 yli sata, valtionavustusta niistä sai samana vuonna 53 liittoa²⁴.

Etnisen liiton ominaisuuksiin kuuluu, että jäsenistö muodostuu pääsääntöisesti ulkomaalaistaustaisista²⁵ henkilöistä ja että toiminta tapahtuu Ruotsissa²⁶. Suomessa tämänkaltaisia

²² Dahlstedt 2003, 77-88.

²³ Scaramuzzino 2012, 136–138, 143, 154

²⁴ Scaramuzzino 2012, 56.

^{25,26} Ulkomaalaistaustaiseksi määritellään ihminen, joka on joko ulkomaan kansalainen, syntynyt ulkomailla tai kahden ulkomailla syntyneen vanhemman lapsi. Lähde: Scaramuzzino 2012, 53.

liittoja ovat Suomen Somaliliitto sekä Suomen Venäjänkielisten yhdistysten liitto (FARO ry). Myös Suomen Viro-yhdistysten liitto on malliltaan liittomainen, mutta sen jäsenet ovat pääasiassa Suomi-Viro-ystävyyshdistyksiä, joiden toiminta kohdistuu Suomen ja Viron väliseen (kansainväliseen) yhteistyöhön, joten sitä ei ruotsalaisittain luettaisi etniseksi liitoksi.

Joillakin ryhmillä on useampi valtakunnallinen liitto: esimerkiksi iranilaisilla ja irakilaisilla on yleisten liittojen lisäksi erikseen myös pakolaisten liitot, bosniahertsegovinalaisilla naisten liitto ja muun muassa albanialaisilla, serbeillä, bangladeshilaisilla ja puolalaisilla kaksi valtionavustusta saavaa valtakunnallista liittoa, joiden erot eivät käy nimestä ilmi. Monilla etnisillä ryhmillä on lisäksi erilliset nuorten liitot, jotka saavat valtionavustusta nuorisjärjestöjen kategoriassa. Myös ruotsinsuomalaisilla on kaksi valtakunnallista liittoa: Ruotsinsuomalaisten keskusliitto (RSKL) ja Ruotsinsuomalainen valtuuskunta. Näistä RSKL on vanha ja vakiintunut liitto, jolla on 123 jäsenyhdistystä eri puolilla maata. Ruotsinsuomalainen valtuuskunta perustettiin vuonna 2000 erilaisten ruotsinsuomalaisten järjestöjen kattojärjestöksi, jolloin myös RSKL liittyi siihen. Molemmat ilmoittavat kuitenkin kotisivuillaan edustavansa ruotsinsuomalaisia suhteessa valtioon.²⁷

Ruotsinsuomalaiset saivat vuonna 2000 kansallisen kulttuurivähemmistön aseman ja siirtyivät pois etnisten liittojen kategoriasta, jossa se oli määrällisesti suurin ryhmä. Vuonna 2012 jäsenmäärältään suurimmat valtionavustusta saavat etniset liitot olivat Syyrialaisen liitto (15.486 jäsentä), Turkki-laisten liitto (12.266 jäsentä) sekä Bosnia-hertsegovinalaisten liitto (10.083 jäsentä).²⁸

Inge Dahlstedt analysoi tutkimuksessaan valtakunnallisten liittojen toimintaa tarkastelemalla 42 liiton toimintakertomuksia. Hän jakoi toiminnot kulttuurisiin, poliittisiin, integraatiota edistäviin ja kotimaahan suuntautuviin. Analyysin tulos oli, että oman kielen, kulttuurin ja traditioiden säilyttämiseen pyrkivät toiminnot painottuivat liittojen toiminnassa selvästi ja myös oman kulttuuriryhmän ja ruotsalaisen yhteiskunnan lähentämiseen pyrkivät, integraatiota edistävät toiminnot olivat yleisiä. Sen sijaan oman ryhmän etujen ajamiseen painottuvat poliittiset sekä kotimaahan liittyvät toimintamuodot olivat vähäisiä.²⁹ Liittojen toimintamuotoja on esitelty tarkemmin laatikossa 1. Toimintojen luetteloa värittää myös seuraava haastatteluote.

Vuoden 2003 jälkeen Puolasta on tullut paljon uusia maahanmuuttajia Ruotsiin. Meidän liittomme yksi keskeinen tehtävä on tukea heitä. Autamme työpaikan saamisessa ja etsimme puuttuvat palaset, jotta työllistyminen on mahdollista. Voi esimerkiksi olla, että ihminen on Puolasta tullessaan hyvinkin ammattitaitoinen, mutta häneltä puuttuu tietoa jostain yksittäisestä asiasta, joka tehdään Ruotsissa eri tavalla. Lisäksi järjestämme aivan alkuvaiheen ruotsin kurseja, joilla tunnustetaan puolankielisten erityiset tarpeet esimerkiksi ääntämisen suhteen. Vasta tämän orientaation jälkeen ihmiset saavat hyötyä muiden järjestämästä ruotsin opetuksesta. Kaikki toimintamme perustuu vapaaehtoisuuteen, emme maksa palkkaa. Julkiset avustukset menevät pitkälti toimiston vuokraan. Lisäksi meillä on erittäin tärkeää tukea nuorisotoimintaa, koska nuorten mukaan saaminen on todella haastavaa. Heitä ei byrokraatia kiinnosta – he tahtovat vain toimia. Kuitenkin koko toiminnan tulevaisuus on heidän käsissään.

Puolalaisten valtakunnallisen järjestön puheenjohtaja.

²⁶ Määritelmä perustuu tukikelpoisuuteen eli siihen, millaiset liitot voivat hakea valtionavustusta toimintaansa (SFS 2008:63). Määritelmä tuntuu ohjaavan liittoja laajasti. Tästä tarkemmin luvussa 4.

²⁷ www.rskl.se sekä www.sverigefinne.nu viitattu 30.10.2012

²⁸ Vuoden 2012 tukipäätöslista. www.ungdomsstyrelsen.se viitattu 23.10.2012

²⁹ Dahlstedt 2003, 62-66

Laatikko 1: Etnisten liittojen toiminnot 42 liiton toimintakertomusten perusteella (Dahlstedt 2003, 64)

Kulttuuriset aktiviteetit (74 %)
Jäsenlehden toimittaminen (64 %)
Osallistuminen seminaareihin yms. (64 %)
Projektit (57 %)
Juhlapäivien viettäminen (43 %)
Neuvottelukuntaan osallistuminen (33 %)
Urheilu (26 %)
Jäsenyhdistysten koordinointi (24 %)
Leirit, lastenhoito yms. lapsille ja nuorille suunnattu toiminta (24 %)
Kehitysyhteistyö, keräykset (19 %)
Mielenosoitukset ja muihin mielenilmauksiin osallistuminen (17 %)
Säätiötyyppinen toiminta; stipendit yms. (14 %)
Avoin tilatoiminta (7 %)

Etniskulttuuriselle perustalle rakentunut, oman ryhmän kieltä, kulttuuria ja identiteettiä korostava järjestökenttä näyttäytyy suomalaiselle tarkastelijalle jonkinlaisena ”Ruotsin mallina”: onhan tämäntyyppistä organisoitumista luotu, toteutettu, tuettu ja kannustettu naapurimaassa jo kohta 40 vuoden ajan. On sitä myös kritisoitu.

Jo vuonna 1991 tutkijat Aleksandra Ålund ja Carl-Ulrik Schierup toimittivat teoksen ”Paradoxes of multiculturalism”, jossa etniset järjestöt asetettiin kriittisen tarkastelun alle. Schierup kuvaa yksietnisiin liittoihin perustuvaa järjestelmää ”etniseksi Babelin torniksi”, jossa etniset ryhmät marginalisoituvat omiin ryhmiinsä. Hänen mukaansa koko etnisten liittojen rakennelma on osoitus taitavasta sosiaalisesta insinööritaidosta. Ruotsalainen hyvinvointibyrokraatia on hänen mukaansa ylhäältä käsin käytännössä luonut etniset liitot, kontrolloi avustuspolitiikallaan niiden toimintaa ja pystyy sitä kautta hallitsemaan monikulttuurista kansalaisyhteiskuntaa ja tekemään sen toiminnasta ennustettavaa. Seurannan ja valvonnan tekee mahdolliseksi liittojen vahva riippuvuus valtion rahoituksesta.³⁰

Tämä kritiikki ei näytä juuri saaneen vastakaikua etnisten ryhmien parissa, koska etnisten liittojen määrä on lisääntynyt vuosikymmenten aikana tasaisesti. Haastattelemistani maahanmuuttajajärjestöjen ihmisistä kukaan ei myöskään lähtenyt arvostelemaan etniskulttuurista organisoitumistapaa, vaan päinvastoin korosti oman kielen osaamisen ja etnisen identiteetin rakentamisen merkitystä erittäin voimakkaasti ja piti järjestötoimintaa hyvin tärkeänä juuri näiden asioiden kannalta. Yksi haastatelluista toi kuitenkin esiin ajatuksen siitä, että etnisperäinen organisoituminen soveltuu parhaiten paikallistasolle mutta että valtakunnan tasolla olisi parempi integraation edistämisen vuoksi perustaa monietnisiä liittoja. Myös jotkut ruotsalaiset haastateltavat toivat esiin huolensa siitä, että liika oman etnisyyden korostaminen johtaa marginalisoitumiseen.

³⁰ Schierup 1991, 117-118

Maahanmuuttajayhdistysten kattojärjestöt kunta- ja aluetasolla

Ruotsin maahanmuuttajayhdistykset ovat muutamilla paikkakunnilla perustaneet oman kuntatasoisen kattojärjestönsä. Tällaiset maahanmuuttajayhdistyksiä kuntatasolla kokoavat kattojärjestöt eivät kuitenkaan näytä tällä hetkellä olevan Ruotsissa kovinkaan yleisiä, tai ainakin niiden toiminta on hyvin pienimuotoista. Internethauilla tietoja löytyy viidestä. Nettisivuja ylläpitävät Uppsalan (SIU) ja Lundin (LIFS) kattojärjestöt, lisäksi toimintaa on tietyvästi Uumajassa ja Helsingborgissa. Tavoitteena on muun muassa edistää integraatiota, vahvistaa etnisten ryhmien välistä yhteistyötä ja tuoda esiin maahanmuuttajajärjestöjen yhteisiä näkökulmia. Myös erillisrahoitteisten projektien toteuttaminen on tavallista.

Uppsalan maahanmuuttajien yhteistyöjärjestö SIU perustettiin vuonna 1986. Sen 36 jäsenyhdistyksestä suurin osa on etnisiä, neljä on ruotsalaista. Perustoimintoja ovat radiouutisten toimittaminen 12 kielellä, naisten jokaviikkoinen kahvila ja useita etnisiä ryhmiä yhdistävät kulttuuriaktiviteetit, kuten kerran vuodessa järjestettävä leijapäivä. Olemme myös aktiivisesti mukana Uppsalan kulttuuritapahtumissa tuoden näkyviin joukossamme olevia erilaisia kulttuureja. Olemme toteuttaneet useita erillisrahoitteisia projekteja, kuten vaaliaktiivisuuden edistämiprojekti 2010 ja Integraatio 2030 –projekti, joka on saanut paljon julkisuutta innovatiivisen toimintansa ansiosta. Olemme myös kehittäneet yhteistyössä Hela Sverige ska leva –järjestön kanssa projektia, jonka tavoitteena on lisätä maaseutukyliä elinvoimaa maahanmuuttajien kanssa yhteistyössä.

Uppsalan maahanmuuttajajärjestöjen yhteistyöjärjestön SIU:n puheenjohtaja

Myös Suomessa on kuntatasoisia maahanmuuttajayhdistysten yhteistyöjärjestöjä joillakin paikkakunnilla, ainakin Turussa (Sondip ry), Helsingissä (Moniheli ry) ja Jyväskylässä (Wari ry). Näiden määrittelyssä keskeistä näyttää olevan monikulttuurisuuden edistäminen, ja jäsenkuntaan voi kuulua myös monikulttuurisuutta edistäviä suomalaisten perustamia järjestöjä.³¹ Pyykkönen puhuu väitöskirjassaan koalitioryhdistyksistä, joiden tavoitteena on edistää etnisten ryhmien välistä yhteistyötä ja saada maahanmuuttajien ääni paremmin kuuluviin. Hänen mukaansa yksi syy koalitioryhdistysten perustamiseen on ollut myös viranomaisten vahva kannustus.³²

Malmössä tilanne on vaihdellut vuosien varrella. Paikalliset maahanmuuttajajärjestöt olivat jo 1970-luvulla perustaneet yhteisen kattojärjestön SIM:n. 2000-luvun alussa kaupungin alueella toimiva yhdistyskenttä järjestäytyi monella tapaa uudelleen, ja vuonna 2002 SIM yhdistyi erilaisia malmöläisjärjestöjä yhdistävään kattojärjestöön – Malmö Ideella Föreningars Paraplyorganisation (MIP). Sen jäseninä on useita kymmeniä etnisiä yhdistyksiä.

Muutamia vuosia yhdistymisen jälkeen osa maahanmuuttajajärjestöistä kuitenkin koki, että ne tarvitsevat omia erillisiä yhteistyömuotoja voidakseen vaikuttaa itsensä kannalta tärkeisiin asioihin. Vuonna 2007 Malmön ja sen lähikuntien alueelle perustettiin valtakunnallisen keskusliiton SIOS:n aluejärjestö SIOS SYD. Jäseninä on 17 yhdistystä.

Niin, oli aika, jolloin ajattelimme, ettei erillistä maahanmuuttajien kattojärjestöä tarvita. Tilanne kuitenkin muuttui, selityksiä on varmaan monia. Itse ajattelen, että yksi heräte oli maahanmuuttajavastaisen Sverigedemokraterna –puolueen nousu. Jos heillä on oikeus sanoa, etteivät halua maahanmuuttajia tänne, meidänkin on syytä järjestäytyä ja tuoda näkyviin omat mielipiteemme. Lisäksi yhteistyö isossa kaikki malmöläiset järjestöt kattavassa kattojärjestössä ei välttämättä anna meille mahdollisuuksia edistää omia tavoitteitamme riittävällä tavalla. Juuri meille erityisten asioiden ajamiseen tarvitaan toisenlaista yhteistyötä.

³¹ www.sondip.com, www.moniheli.fi

³² Pyykkönen 2007, 108-111

Erilaisia maahanmuuttajayhdistyksiä Malmön alueella yhdistävät ainakin vanhusten tilanteeseen liittyvät asiat, kuten asuminen, eläkkeet ja omaishoitajien tilanne, ylipäänsä hoitoon liittyvät kysymykset, äidinkielen asema sekä työnsaanti. Nämä ovat isoja kysymyksiä, joiden ratkaisuun meillä yhdistyksinä olisi paljon ideoita. Myös kulttuuritapahtumien tukemiseen liittyvät asiat ovat meille yhteisiä.

SIOS SYD:n puheenjohtaja

Vastaavat SIOSin aluejärjestöt toimivat myös Länsi-Götanmaan ja Keski-Ruotsin alueilla. Aluejärjestöt kattavat useampia kuntia, mutta eivät noudata suoraan läänirajoja. Aluejärjestöjen toiminnan käynnistäminen on ollut hidasta muun muassa siksi, ettei niille ole löytynyt luonnollista rahoittajaa. Länsi-Götanmaalle jo vuonna 2001 perustettu aluetoimisto on vakiintunein, se on saanut alueellista rahoitusta toiminnalleen ja toimii siksi näistä kolmesta aktiivisimmin. Tavoitteena on ajaa SIOSin jäsenliittoihin kuuluvien paikallisyhdistysten yhteisiä etuja alueellisesti sekä edistää näiden yhteistyötä keskenään ja muiden toimijoiden kanssa. SIOSin aluejärjestöt voivat toteuttaa myös omia erillisiä rahoitettavia projekteja. Göteborgin alueella on vuonna 2012 käynnissä erilaisten järjestöjen yhdessä toteuttama, vanhuksiin kohdistuva projekti sekä etnisten ja ruotsalaisyhdistysten toimintaa ja yhteistyötä edistävä hanke.³³

Valtakunnalliset monietniset liitot

Yksietnisten valtakunnallisten liittojen lisäksi Ruotsissa on muutamia monietnisiä liittoja eli valtakunnallisia liittoja, joiden jäsenistöön kuuluu etnisiä yhdistyksiä useammasta kuin yhdestä etniskulttuurisesta ryhmästä. Suomessa vastaavanlainen on ainakin Monika-Naiset liitto.

Viisi Ruotsissa toimivaa monietnistä liittoa sai vuonna 2012 samaa valtion jakamaa valtakunnallisten etnisten järjestöjen organisaatioavustusta kuin yksietniset liitot. Näistä kaksi yhdistää maahanmuuttajanaisia, kaksi yleensä maahanmuuttajia ja yksi on afroruotsalaisten valtakunnallinen liitto. Yleisten maahanmuuttaliittojen jäsenenä on paikallisia etnisiä yhdistyksiä eri kulttuuriryhmistä, naisliittojen ja afroruotsalaisten jäsenjärjestöt ovat muodoltaan liiton paikallisosastoja. Kolme liitoista on perustettu 1970-luvulla, yksi 1986 ja afroruotsalaisten järjestö 1990.

Monietnisten liittojen toiminnalleen nimeämien tarkoitusten perusteella voidaan todeta, että ne määrittelevät roolinsa pitkälti edunvalvonnan ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen kautta. Halutaan lisätä maahanmuuttajien ja vähemmistöjen mahdollisuuksia, vahvistaa naisten asemaa ja poistaa syrjintää. Yhdenvertaisen kohtelun edistäminen ja rasisminvastainen työ mainitaan monen tavoitteissa. Siirtolaisten keskusliitto – kansainvälinen kulttuurifoorumi ICF vaikuttaa monietnisistä liitoista kulttuuriorientoituneimmalta, mutta senkin päätavoitteena on taistella ihmisarvon puolesta ihmisvihaa, rasismia ja antisemitismia vastaan. Molempien naisjärjestöjen agendalla ovat erilaiset naisten asemaa parantavat yhteiskunnalliset asiat, minkä lisäksi ne tekevät suoraan töitä maahanmuuttajanaisten kanssa muun muassa parantaakseen näiden asemaa työmarkkinoilla. Afroruotsalaisten viimeisimmät tapahtumat ovat seminaareja, keskusteluja, kannanottoja ja mielenosoituksia. Nettisivujen perusteella kuitenkin kaikkien monietnisten liittojen toiminta näyttää

³³ <http://www.regional-sios-goteborg.se> viitattu 29.10.2012

suhteellisen pieneltä.³⁴ Suunta on viime vuosina ollut supistuva ainakin Immigranternas Riksförbundissa.

Olemme hiljattain muuttaneet Boråsista tänne Hägersteniin. Boråsissa olimme samoissa tiloissa Siirtolaisinsituutin kanssa, jonka toiminnan rahoituksen valtio lakkautti niin, että talo jouduttiin myymään. Toimintamme toki jatkuu. Otamme kantaa ja tiedotamme monenlaisista asioita, muun muassa olemme ajaneet paperittomien siirtolaisten oikeutta terveydenhoitoon. Tuemme jäsenyhdistystemme työtä myös aivan konkreettisesti jakamalla saamastamme valtionavustuksesta niille hallintoavustusta ja menemällä vaikka paikan päälle auttamaan, jos niille tulee vaikeuksia kunnan kanssa. Vuonna 2011 meillä ei ollut yhtään palkattua henkilöä, nyt toimistonhoitaja on aloittanut työnsä.

Immigranternas Riksförbundin puheenjohtaja

Etnisten liittojen kattojärjestö - SIOS

Ruotsin etnisten järjestöjen yhteistyöjärjestö – Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige eli SIOS on ainut valtakunnallisia etnisiä liittoja yhdistävä yhteistyöjärjestö eli eräänlainen keskusliitto. Sen historia alkaa jo vuodesta 1972, mutta nykyisessä muodossaan SIOS perustettiin vuonna 1989. Vuonna 2012 sen jäsenenä on 22 valtakunnallista liittoa. Tällaista maahanmuuttajien tai etnisten ryhmien valtakunnallisia liittoja kokoavaa keskusjärjestöä ei Suomessa ole.

Tutkija Osman Aytar kuvaa SIOSin historiaa väitöskirjassaan. Ensimmäinen idea maahanmuuttajajärjestöjen yhteistyön aloittamiseen syntyi vuonna 1971 viranomaisten ja järjestöjen yhteisessä tapaamisessa, jossa järjestö toisensa jälkeen esitti omia näkökulmiaan. Tarinan mukaan italialaisten valtakunnallisen liiton edustaja huudahti tuolloin: ”Meillähän on kaikilla samat ongelmat!” Ruotsin yhdistyneiden maahanmuuttajajärjestöjen – Förenade invandrarorganisationer i Sverige (FIOS) perustamista alettiin valmistella. Mukaan tuli alkuvaiheessa noin 30 maahanmuuttajajärjestöä, joista osa oli paikallisia yhdistyksiä ja osa valtakunnallisia liittoja. Suurimmat maahanmuuttajaryhmät, suomalaiset ja jugoslaviaalaiset, eivät olleet tässä vaiheessa mukana. FIOSin ensimmäiset yhteiset ulospäin suuntautuvat vaatimukset koskivat maahanmuuttajien palveluja. Vaadittiin tiloja maahanmuuttajajärjestöjen toimintaan, omakielisiä tv- ja radiopalveluja sekä ympäri vuorokauden auki olevaa tulkikeskusta.³⁵

Ruotsissa asuvat maahanmuuttajat olivat 1970-luvulla pääasiassa työn perässä tulleita siirtolaisia. SIOSin historiankirjoituksen mukaan FIOSissa mukana olleet järjestöt näkivät itsensä enemmänkin maahanmuuttaneen työvoiman kuin kaikkien etnisten vähemmistöjen edustajina. Tästä syystä järjestöt hakeutuivat yhteistyöhön ammattiyhdistysliikkeen ja poliittisen vasemmiston kanssa. Myös FIOS sai tuolloin vasemmistolaisen leiman.³⁶

FIOSin aktiivisuuden lisääntyminen myös kansainvälisillä foorumeilla herätti levottomuutta ruotsalaisessa ammattiyhdistysliikkeessä. Marraskuussa 1974 itse Olof Palme kutsui maahanmuuttajajärjestöt korkean tason tapaamiseen. Lehdistön uutisoinnin mukaan Palme lupasi tuolloin maahanmuuttajille äänioikeuden vuoden 1976 vaaleissa. Vastaavasti hän sai

³⁴ Maahanmuuttajanaisten liitot RIFFI: www.riffi.nu; ja IKF: www.ikf.nu. Yleiset siirtolaisliitot ICF: www.interkulturforum.org ja IRF: www.immigranterna.se. Afroruotsalaisten liitto: www.afrosvenskarna.se

³⁵ Aytar 2007, 80-82.

³⁶ www.sios.org Information. Historik. Från arbetskraftinvandraren till medborgaren med annat etniskt ursprung. FIOS 1972-SIOS 2005, s.6.

maahanmuuttajilta vakuutuksen siitä, että nämä järjestäytyvät ammatillisesti ja poliittisesti jo olemassa oleviin ruotsalaisjärjestöihin.³⁷ Tämä sopimus lienee vaikuttanut siihen, että seuraavana vuonna (1975) aloitettu etnisten liittojen avustaminen kohdistui nimenomaan liittojen kulttuuristen toimintojen tukemiseen.

SIOSin historiikissa pohditaan edustavuuden ongelmaa. FIOSissa oltiin alun pitäen sitä mieltä, etteivät maahanmuuttajat ole yhtenäinen ryhmä eikä kukaan yhdestä kulttuurista tuleva voi edustaa toista kulttuuria. Tästä syystä FIOS asettui vastustamaan samaan aikaan esillä ollutta ideaa maahanmuuttajaparlamentista ja otti myös etäisyyttä yleisesti maahanmuuttajia tai maahanmuuttajanaisia edustaviin liittoihin, joita esiteltiin yllä.³⁸

FIOSin järjestäytyminen ei osoittautunut helpoksi tehtäväksi. Suuret maahanmuuttajaryhmät, suomalaiset ja jugoslavalaiset, eivät halunneet sitoutua formaaliin yhteistyöhön. Sen sijaan niillä oli yhdessä kreikkalaisten ja italialaisten kanssa omaa epävirallista yhteistyötä FIOSin rinnalla. Tämä johti lopulta FIOSin kriisiin ja toiminnan lakkauttamiseen vuonna 1977. Neljän suuren maahanmuuttajaryhmän epävirallinen yhteistyö kuitenkin jatkui ja siihen tuli mukaan muitakin ryhmiä. Jo vuonna 1981 epävirallisessa yhteistyössä oli mukana 10 valtakunnallista liittoa. Yhteistyötä kutsuttiin nimellä SIOS (Samarbetsgrupp för invandrarorganisationer i Sverige).³⁹

Epävirallisen yhteistyön formalisointi nousi jälleen ajankohtaiseksi 1980-luvun lopulla, ja kesäkuussa 1989 perustettiin maahanmuuttajajärjestöjen yhteistyöelin (Samarbetsorgan för invandrarorganisationer i Sverige) SIOS. Säännöissä sen tarkoitukseksi määriteltiin olla tiettyjen maahanmuuttajajärjestöjen vapaaehtoinen yhteistyöfoorumi ja toimia laajassa yhteistyössä nykyistä oikeudenmukaisemman, tasavertaisemman ja demokraattisemman yhteiskunnan luomiseksi. SIOSin erityiseksi tehtäväksi nähtiin tuoda yhteisvoimin esiin järjestöille yhteisiä maahanmuuttaja- ja vähemmistöpoliittisia kysymyksiä sekä vahvistaa yhteistyötä muissa yhteisissä asioissa. SIOSin jäsenkriteereissä edellytettiin, että jäsenjärjestön...:⁴⁰

- tulee olla demokraattisesti rakennettu, puoluepoliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton
- pitää perustua kansalliseen, etniseen tai kielelliseen ryhmäkuuluvuuteen
- tulee olla avoin kaikille, jäsenyyden tulee olla vapaaehtoinen ja toiminnan suuntautua maahanmuuttaja- tai vähemmistöpoliittisiin kysymyksiin
- tulee jakaa SIOSin perusarvot ja omaksua SIOSin säännöt ja kannanotot.

SIOSin sääntöjä on sittemmin tiukennettu niin, että ne sisältävät nyt vaatimuksen sitoutua järjestön sisäisen tasa-arvon edistämiseen laatimalla järjestölle tasa-arvosuunnitelma sekä odotuksen sitoutua toimimaan aktiivisesti SIOSin tavoitteiden toimeenpanoon. Pelkkä arvojen jakaminen ei siis enää riitä, vaan jäsenjärjestön tulee sitoutua toimimaan aktiivisesti niiden edistämiseksi.⁴¹ Tämä sääntöjen tiukennus kuvaa muutenkin SIOSissa vallitsevaa ajatusta siitä, ettei jäsenliittojen määrä ole ratkaisevin tekijä. Tärkeintä on, että jäsenet sitoutuvat yhteisiin tavoitteisiinsa. Siksi SIOS on myös kirjoittanut yhteisen periaateohjelman, joka ohjaa toimintaa ja yhteisiä kannanottoja.

³⁷ Aytar 2007, 86

³⁸ Från arbetskraftinvandraren till.... s. 7-9

³⁹ Aytar 2007, 87-90

⁴⁰ Aytar 2007, 92-93

⁴¹ www.sios.org Om oss. Stadgar. Viitattu 26.10.2012

Suosittelen todellakin kaikille yhteistyöjärjestöille periaateohjelman tekemistä – se tekee yhteistyöstä huomattavasti helpompaa. Kun on yhdessä sovittu, mitkä ovat tärkeitä asioita ja mitä niistä ajatellaan, ei tarvitse jokaisessa vaiheessa uudestaan punnita kaikkien kanssa erikseen, olisiko tämä nyt ok vai ei. Periaateohjelma ohjaa.
SIOSin järjestösihteeri

SIOSin periaateohjelma – joka siis kuvastaa 22 jäsenliiton yhdessä sopimaa näkemystä tilanteesta ja tarvittavista toimenpiteistä – perustuu yhteiseen visioon monikulttuurisesta ja -kielisestä Ruotsista, jossa on selkeä vähemmistöpolitiikka ja jossa jokainen vähemmistön jäsen voi osallistua yhteiskuntaan tasavertaisena kansalaisena ja tehdä vapaasti omia valintojaan. Etninen, kulttuurinen ja kielellinen moniarvoisuus tulee tunnustaa ja sen toteutumisen eteen tulee tehdä töitä.

Monikulttuurisen, moniarvoisen ja monikielisen Ruotsin rakentamisen kannalta keskeisiä ovat periaateohjelman mukaan⁴² seuraavat asiat:

- Tarvitaan jatkuvaa **dialogia**, jossa osapuolilla on tasavertainen asema
- Etnisten ryhmien itseidentiteetin on voitava perustua **valinnanvapauteen**. Tämä edellyttää, että yhteiskunta tunnustaa kaikille äidinkielle saman aseman kuin pääväestön kielelle.
- Oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon perustana ovat **yhtäläiset oikeudet, velvollisuudet ja mahdollisuudet**. Nyky-yhteiskunnassa on rakenteellisia esteitä ja monenlaista syrjintää, joka estää näiden toteutumisen.
- Moninaisuuden tunnustavan demokratian peruspiirteitä ovat **osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet**. Nämä pitävät sisällään sekä formaalit oikeudet (äänioikeus, kansalaisuus, oikeus tietoon jne.) että rakenteellisten esteiden poistamisen (syrjintä, rasismi, sukupuolten epätasa-arvo).

SIOSin ja sen jäsenliittojen yhteiset ponnistukset näiden pääperiaatteiden edistämiseksi jakautuvat kolmelle keskeiselle toimintalohkolle. Kieli, kulttuuri ja identiteetti -otsikon alla SIOS esittää useita konkreettisia vaatimuksia ruotsalaiselle kieli- ja kulttuuripolitiikalle niin, että etnisten vähemmistöjen kielet ja kulttuurit otetaan tasavertaisina huomioon. Tasa-arvo ja moninaisuus -otsikon alla otetaan kantaa siihen, että yhdenvertaisuusnäkökulmaa on edistettävä aktiivisesti erilaisten vähemmistöjen näkökulmasta kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. Demokratian ja täysiarvoisen kansalaisuuden kehittäminen -otsikon alla kiinnitetään huomiota enemmistöväestön ja vähemmistöjen yhteistyöhön, mikä edellyttää, että tunnustetaan etnisten organisaatioiden muodostavan yhden keskeisen osan ruotsalaisessa, kansanliikkeisiin perustuvassa mallissa ja että tämä näkyy myös yhdenvertaisena tukipolitiikkana.

SIOS on luonteeltaan ensisijaisesti intressiorganisaatio, joka pyrkii vaikuttamaan yhteiskunnan muihin toimijoihin jäsentensä ja yleisemmin kaikkien etnisten vähemmistöjen etujen ajamiseksi. Suuri osa SIOSin toimintaa on seurata periaateohjelman kannalta olennaisia yhteiskunnallisia asioita, osallistua keskusteluun, tehdä yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa, järjestää seminaareja ja kirjoittaa lausuntoja. Myös SIOSin sisäisen toiminnan ja demokratian kehittämiseen käytetään aikaa; 22 liiton demokraattinen yhteistyö vaatii paljon valmisteluja, tiedon ajanmukaista välittämistä ja maksimaalista hallinnollista avoimuutta.

⁴² www.sios.org Om oss. Idéprogram. Viitattu 29.10.2012

SIOSin perusrahoitus tulee samasta etnisten organisaatioiden avustusrahasta kuin sen jäsenliittojenkin. Avustuksen laskentaperiaate ei kuitenkaan perustu suoraan jäsenmäärään samoin kuin etnisillä liitoilla. Yksi SIOSin vaatimuksista onkin, että etnisten liittojen avustusta nostetaan ja että kattojärjestöille varataan oma rahoituksensa. Tämä ei kuitenkaan ole vielä onnistunut.⁴³ SIOS onkin hakenut ja saanut myös projektivastuksia. Vuonna 2011 kattojärjestöllä oli viisi erillisrahoitteista projektia. Suurin niistä oli Syrjinnän vastaisen toimiston ylläpitäminen, mikä työllisti puolitoista henkilöä. Muut rahoitukseltaan pienemmät projektit liittyivät ruotsi toisena kielenä – opetukseen erityistarpeisille aikuisille, etnisiin vähemmistöryhmiin kuuluvien kunnanvaltuutettujen verkostoitumiseen syrjinnän ja rasismien estämiseksi, toimintarajoitteisten jäsenten osallistumismahdollisuuksien lisäämiseen sekä naistoiminnan kehittämiseen.⁴⁴

Etniset järjestöt teemakohtaisten kattojärjestöjen jäseninä

SIOS edustaa kattojärjestönä jäsenliittojensa asiaa periaateohjelmansa mukaisissa asioissa, joita yhdistävänä tekijänä on pyrkimys rakentaa monikulttuurista ja -kielistä Ruotsia. Maahanmuuttajien yhdistysten ja etnisten liittojen intressit eivät välttämättä kuitenkaan tyhjene tähän. Jotkut intresseistä ovat luonteeltaan sen kaltaisia, että niitä kannattaa ajaa yhdessä myös yleisruotsalaisten järjestöjen kanssa. Osa maahanmuuttajien järjestöistä kuuluu myös sellaisiin valtakunnallisiin kattojärjestöihin, joissa yhdistävänä tekijänä on tematiikka ja tavoite – eikä jäsenten etninen tausta sinänsä - ja siksi niiden jäsenjärjestöihin kuuluu vähemmistöjen lisäksi myös enemmistöjen järjestöjä.

Yksi tällaisista on Rasisminvastainen keskus – Centrum mot Rasism, jonka noin sadasta jäsenjärjestöstä niin suuri osa on etnisiä yhdistyksiä tai liittoja, että myös se saa rahoituksensa samasta rahoituslähteestä kuin etniset liitot ja SIOS. Sen jäsenistöön kuuluu kuitenkin myös useita yleisruotsalaisia järjestöjä. Rasisminvastainen keskus yhdistää järjestöjä rasismien, syrjinnän, muukalaisvihamielisyyden, homofobian, antisemitismin, islamofobian, antiziganismin ja afrofanian vastaiseen työhön rakentamalla yhteistyötä ja verkostoja, tekemällä tutkimusta ja levittämällä tietoa, vaikuttamalla poliittisiin päätöksiin sekä osallistumalla projektitoimintaan.⁴⁵

Suomessa ainakin Suomen monikulttuurisen liikuntaliiton FIMU ry:n voitaneen katsoa kuuluvan tyypiltään tällaisiin tiettyä asiaa ajaviin, maahanmuuttajajärjestöjä laajasti yhdistäviin kattojärjestöihin, jonka jäseniä yhdistävän tavoitteen ajamiseen voi liittyä myös suomalaisperäisiä järjestöjä.⁴⁶

Toinen ruotsalainen maahanmuuttajajärjestöjen kannalta keskeinen kattojärjestö on Ruotsin nuorisojärjestöjen yhteistyöjärjestö LSU, jonka 73 jäsenjärjestöstä kymmenkunta on etnisiä nuorisoliittoja. Vaikka LSU:n jäsenistä suurin osa siis on ruotsalaisperäisiä, myös etnisistä nuorisoliitoista suurempi osa on valinnut jäsenyyden nuorten asioita yleisesti ajavassa LSUssa kuin etnisten järjestöjen yhteistyöjärjestössä. SIOSin jäsenenä on vain yksi nuorisoliitto.

Näiden valtakunnallisten kattojärjestöjen lisäksi monissa Ruotsin kunnissa on perustettu kaikille kunnan alueella toimiville yhdistyksille avoimia kattojärjestöjä, jotka periaatteessa edustavat koko

⁴³ Vuonna 2012 SIOS sai valtion organisaatioavustusta 480.000 kruunua eli hiukan yli 55.000 euroa.

⁴⁴ www.sios.org Verksamhet. Verksamhetsberättelse 2011. viitattu 29.10.2012

⁴⁵ www.centrummotrasism.nu viitattu 29.10.2012

⁴⁶ www.fimu.org viitattu 14.11.2012

paikallista kansalaisyhteiskuntaa ja edistävät niiden toimintaa. Suomessa lähimpänä tällaisia paikallisia yleiskattojärjestöjä lienee esimerkiksi Vantaan järjestörinki.⁴⁷

Paikallisiin kattojärjestöihin ovat luonnollisesti myös etniset järjestöt tervetulleita, ja monet niihin kuuluvatkin. Kattojärjestö antaa jäsenyhdistyksilleen neuvontaa ja erilaisia palveluja, esimerkiksi Uppsalassa palveluihin kuuluu nettisivujen laatiminen, näkyvyyden edistämistä sekä yhteistyö- ja verkostoitumismahdollisuuksia.

Yhdistysten suurin ongelma on saada rahoitusta, nykyään sitä on haettava verkostoina. Tässä me olemme jäsenyhdistystemme apuna ja kannustamme niitä yhteistyöhön. Järjestämme myös koulutusta yhdessä sivistysliittojen kanssa. Tärkein tehtävämme on kuitenkin tuottaa työpaikkoja – hoidamme tukityöllistämiseen liittyvän byrokratian ja paperisodan, ja työllistämme ihmisiä jäsenyhdistyksiin. Viime vuonna työllistettynä oli yli 100 ihmistä.

Uppsala föreningsrådins puheenjohtaja

3. Yhteistyö julkisen sektorin kanssa – tukea ja vaikuttamista

Kansalaisjärjestöjen suhde julkiseen sektoriin on niin Suomessa kuin Ruotsissakin kahtalainen. Toisaalta julkisen sektorin toimijat, erityisesti valtio ja kunnat, jakavat avustuksia järjestöjen toimintaan. Toisaalta järjestöjen tehtäviin kuuluu usein pyrkiä vaikuttamaan julkiseen päätöksentekoon jäsentensä tai yleisemmin kansalaisyhteiskunnan ääntä esiin tuoden. Näiden kahden suhteen koetaan toisinaan olevan ristiriidassa toistensa kanssa.

Maahanmuuttajapolitiikan ja järjestötuen vaihtelevat tavoitteet

Ruotsin valtion tuki maahanmuuttajien järjestötoiminnalle nivoutuu osaksi yleisempää maahanmuutto- ja maahanmuuttajapolitiikkaa, jota alettiin Ruotsissa varsinaisesti harjoittaa vuodesta 1969. Tuolloin perustettiin Valtion maahanmuuttovirasto ja alettiin muotoilla ensimmäistä maahanmuuttopoliittista ohjelmaa, joka valmistui vuonna 1975 ja oli periaatteessa voimassa seuraavat kaksikymmentä vuotta. Maahanmuuttajapolitiikan keskeisiksi tavoitteiksi määriteltiin tasa-arvo, valinnanvapaus ja yhteistoiminta. **Tasa-arvotavoitteena** oli varmistaa, että maahanmuuttajat integroituvat tasavertaisesti ruotsalaiseen yhteiskuntaan sen kaikilla osa-alueilla koulutuksen, kielitaidon ja yhteiskuntaosaamisen kautta pystyen samalla ylläpitämään omaa kotikieltään ja kulttuuriaan. **Valinnanvapaustavoitteen** keskeinen sisältö oli, että maahanmuuttajan tuli itse saada päättää missä määrin hän säilyttää alkuperäiskielensä ja –kulttuurinsa. **Yhteistoimintatavoitteena** oli luoda laajaa molemminpuoleiseen suvaitsevaisuuteen perustuvaa yhteistyötä enemmistö- ja vähemmistökansanosien välille.⁴⁸

Maahanmuuttajapolitiikan rakentamisen myötä alettiin myös tukea maahanmuuttajien järjestötoimintaa ja kannustaa maahanmuuttajia perustamaan yhdistyksiä. Vuonna 1975 maahanmuuttajajärjestöille alettiin antaa tukea. Tuolloin painotettiin järjestöjen yhteyksiä alkuperäiseen kotimaahan ja tuettiin mahdollisuuksia ylläpitää omaa kulttuuria ja identiteettiä. Kulttuurin säilyttämisen tavoitetta täydennettiin vuonna 1984 korostamalla myös

⁴⁷ www.vantaalla.info viitattu 15.11.2012

⁴⁸ Dahlstedt 2003, 36

maahanmuuttajapolitiikan yhteistoimintatavoitetta. Tuolloin toivottiin, että maahanmuuttajajärjestöt kehittyisivät riippumattomina toimijoina edustamaan maahanmuuttajia yhteiskunnassa ja toimimaan näin yhteistoiminnan itsenäisinä ja aktiivisina osapuolina. Tuen suuruus määräytyi jäsenmäärän mukaan ja oli luonteeltaan yleistä järjestöavustusta, mikä antoi järjestöille suuren vapauden päättää toimintatavoistaan itse.⁴⁹

1990-luvulla Ruotsin maahanmuutto- ja maahanmuuttajapolitiikassa tapahtui merkittäviä muutoksia. Vuonna 1997 määritellyn politiikan pääkohde ei enää ollutkaan maahanmuuttajissa, vaan toiminta kohdistui integraatiopolitiikan kautta koko Ruotsin väestöön. Ajatus oli, että pelkästään maahanmuuttajiin kohdistuvat toimenpiteet rajoittuvat muutamiin ensimmäisiin vuosiin maahantulon jälkeen. Integraatiopolitiikka sen sijaan edellyttää aktiivisia toimia sekä maahanmuuttajilta että alkuperäiseltä ruotsalaisväestöltä. Aiempi maahanmuuttoasioita hoitanut virasto (invandrarverket) jaettiin kahteen osaan: maahanmuuttokysymyksiä ja pakolaisten vastaanottoa hoitavaksi maahanmuuttovirastoksi (migrationsverket) ja integraatiokysymyksiä käsitteleväksi integraatiovirastoksi.⁵⁰ Samalla epäiltiin, ettei maahanmuuttajajärjestöjen aiempi tukipolitiikka edistänyt integraatiota vaan oli pikemminkin omiaan edistämään etnisten ryhmien eristäytymistä, ja ryhdyttiin valmistelemaan muutosta maahanmuuttajien järjestöjen tukemiseen. Vuonna 2000 voimaan tullessa asetuksessa säädettiin, että tukea saavien järjestöjen tulee edistää integraatiota. Samalla valtion tuki jaettiin kolmeen osaan. Kun aiemmin etniset liitot saivat yleistä organisaatiotukea jäsenmääränsä mukaan, nyt sen rinnalle tuli toiminnan sisällön ja laajuuden mukaan määräytyvä, integraatiota edistävä toiminta-avustus. Kolmas tukimuoto oli integraatiota edistävän toiminnan projektituki, jota voivat hakea mitkä tahansa järjestöt, eivät vain etniset liitot.⁵¹

Vuonna 2008 tuen saamisen ehtoja muutettiin jälleen. Nyt voimassa olevan säädöksen mukaan etniset järjestöt saavat tukea, jonka tarkoituksena on tukea niiden kieltä, kulttuuria, identiteettiä ja yhteiskunnallista osallisuutta koskevia omia aloitteita.⁵² Organisaatiotuen suuruus järjestöä kohden on kuitenkin pienentynyt, kun hakijoiden määrä on kasvanut mutta avustuksen kokonaismäärä ei ole lisääntynyt. Lisäksi erillistä valtiollista toiminta-avustusta ei enää ole, ja projektiaavustukset ovat edelleen minkä tahansa järjestön haettavissa. Myös integraatiovirasto lakkautettiin vuonna 2007 ja vastuu etnisten järjestöjen tuesta siirrettiin Nuorisohallitukselle, joka jakaa vastaavia avustuksia myös nuorison, naisten sekä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen valtakunnallisille järjestöille. Etnisten järjestöjen erityinen asema on näin ollen vähentynyt merkittävästi, ja ne vaikuttavat yhteiskuntaan ja hakevat rahoitustaan pitkälti samoilla ehdoilla kuin muutkin järjestöt.

Järjestöt vaikuttajina uudella sopimusten aikakaudella

Läntisen Euroopan maista kolmea lukuunottamatta kaikissa muissa on jonkinlainen maahanmuuttajia konsultoiva neuvottelukuntajärjestelmä, kuten Suomessa Etnisten suhteiden neuvottelukunta (ETNO). Ruotsi on yksi niistä kolmesta maasta, jossa tällaista ei ole. Historian aikana sellaisia on toki ollut monenkin eri nimityksen alla: 1970-luvulla oli maahanmuuttajien neuvottelukunta ja pakolaispolitiikan neuvottelukunta, 1980-luvulla nämä yhdistettiin

⁴⁹ Dahlstedt 2003, 37-38; Andersson 2012, 16.

⁵⁰ Dahlstedt 2003, 36-37.

⁵¹ Dahlstedt 2003, 37-38. Andersson 2012, 16

⁵² Förordning om satsbidrag till organisationer bildade på etnisk grund (SFS 2008:63)

maahanmuutto- ja pakolaispolitiikan neuvottelukunnaksi, ja 1990-luvulla tämä muutettiin etnisen yhdenvertaisuuden ja integraation neuvottelukunnaksi. Tätäkään ei enää ole olemassa.⁵³

Maahanmuuttajien ja etnisten ryhmien erillisten vaikutusjärjestelmien purkaminen kertoo Ruotsissa yleisemminkin käynnissä olevasta kehityksestä, jossa etnisiä ryhmiä ei enää haluta käsitellä omana erityisenä ryhmänä, vaan halutaan niiden vaikuttavan asiakohtaisesti samojen järjestelmien kautta kuin muutkin kansalaisten yhteenliittymät. Toisaalta se kertoo yleisemmästä kehityksestä, jossa on heikennetty entistä korporativista mallia, jossa keskeisten intressiryhmien edustus oli rakennettu osaksi järjestelmää.⁵⁴ Tilalle ovat tulleet toisaalta epävirallisemmat vaikuttamisen tavat, toisaalta vaikuttaminen yksityiskohtaisempiin käynnissä oleviin prosesseihin. Yksi olennainen vaikuttamisen tapa on lausuntojen antaminen asioiden valmisteluvaiheessa.

Vuonna 2009 Ruotsissa hyväksyttiin uusi kansalaisyhteiskuntapolitiikka, jonka tavoite on parantaa kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksia keskeisenä osana demokratiaa. Hallituksen esityksessä kansalaisyhteiskuntapolitiikaksi määritellään yhteisiä periaatteita, kuvataan laajasti eri lausunnonantajien näkemyksiä niistä sekä annetaan esimerkkejä käynnissä olevista toiminnoista. Poliitiikan kuusi keskeistä periaatetta ovat itsenäisyys ja riippumattomuus, dialogi, laatu, pitkäjänteisyys, avoimuus sekä moninaisuus.⁵⁵

Uuteen kansalaisyhteiskuntapolitiikkaan liittyvät kiinteänä osana julkisen ja kansalaissektorin väliset sopimukset (Överenskommelse), joita on tehty sosiaalipalvelujen ja integraatiotoimien aloilla. Näistä jälkimmäinen on tässä yhteydessä erityisen kiinnostava. Sopimusta valmisteltiin avoimissa dialogeissa kansalaissektorin kanssa. Dialogin perustan loi neljä julkisen sektorin dokumenttia, joiden painopiste oli vasta maahantulleille annettussa tuessa eli kotouttavissa toimenpiteissä. Perusoletuksena oli ajatus, että kansalaisjärjestöjen osallistuminen tuo lisää ymmärrystä kotoutumisen kysymyksiin ja parantaa toiminnan laatua.

Dialogitapaamisissa oli mukana yli 100 erilaista järjestöä (lasten ja nuorten järjestöt, sivistysjärjestöt, etniset järjestöt, monikulttuurisuusjärjestöt jne.). Mukana olivat myös SIOS sekä kuusi sen jäsenliittoa sekä neljä aiemmin mainituista viidestä monietnisestä liitosta. SIOS kirjoitti asiasta myös virallisen lausunnon, jossa se antaa tunnustusta käydylle dialogille ja korostaa muun muassa sitä, miten tärkeää on ollut saattaa erilaiset järjestöt yhteen jakamaan ajatuksiaan ja kokemuksiaan integraatiokysymyksistä. SIOS tuo puutteena esiin sen, että järjestöjen rahoitusta koskevat näkemykset jätettiin sopimuksesta pois ja kiinnittää huomiota myös useisiin yksityiskohtiin esittäen parannuksia.⁵⁶

Reilu 30 järjestöä, mukaan lukien SIOS, on sittemmin allekirjoittanut sopimuksen, jossa määritellään julkisen sektorin ja kansalaistoimijoiden rooleista, sovitaan yhteisistä periaatteista, kirjataan kotoutumisen keskeisiä haasteita ja tehdään konkreettisia toimenpidesuunnitelmia. Uuden kansalaisyhteiskuntapolitiikan henkeä kuvastanee se, ettei etnisiä tai mitään muitakaan järjestöjä nosteta sopimuksessa erikseen esiin, vaan kansalaisyhteiskuntaa käsitellään yleisesti. Sopimuksen

⁵³ Scaramuzzino 2012, 68.

⁵⁴ Bengtsson 2004, 16-17

⁵⁵ Regeringens proposition 2009/ 10:55

⁵⁶ SIOS: Remissvar till Förslag till utgångspunkter och principer för överenskommelsen inom integrationsområdet. 17.2.2010. Julkaisematon.

toteutumista seurataan säännöllisesti. Vuonna 2011 SIOS oli mukana järjestämässä neljää seurantadiologia eri puolilla Ruotsia ja toimitti niistä raportin.⁵⁷

Sopimuksiin perustuva yhteistyö on otettu käyttöön myös kuntatasolla. Monissa kunnissa on tekeillä omia sopimuksiaan, joissa määritellään valtion tasolla määriteltyjen periaatteiden merkitys paikallistasolla ja sovitaan kunnan ja kansalaissektorin yhteistyöstä, sisällöistä ja työnjaosta missä tahansa yhdessä määritellyissä kysymyksissä. Muutamia sopimuksia on jo tehtykin⁵⁸. Paikallisissa prosesseissa kiinnostavaa on, miten moninaisten yhdistysten edustaminen dialogissa järjestetään.

Vaikuttaakin siltä, että prosessi on vahvistanut kuntatasoisten, kaikenlaiset yhdistykset kattavien kattojärjestöjen asemaa ja herättänyt kiinnostusta perustaa sellasia niihin kuntiin, joissa sellaista ei vielä ole. Kuitenkin esimerkiksi Uppsalassa paikallisen sopimuksen valmisteluryhmään on nimetty kunnan lisäksi yhdeksän kansalaisyhteiskuntaa edustavaa tahoa, joihin kuuluvat erikseen sekä maahanmuuttajajärjestöjen kattojärjestö (SIU) että kaikkia paikallisia järjestöjä yhdistävä kattojärjestö (Uppsala föreningsråd).⁵⁹

Julkisen sektorin ja kansalaisyhteiskuntien väliset sopimukset ovat Ruotsissa vielä sen verran uusi asia, että niiden toimivuudesta on toistaiseksi vaikea vetää pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Kokemuksista julkaistaneen tulevana vuosina erilaisia selvityksiä ja tutkimuksia, jotka valottavat tilannetta tarkemmin.

4. Mitä tästä voi päätellä?

Olen edellisissä luvuissa kuvannut selvityksen aikana esiin tulleita asioita, joiden arvelen olevan kiinnostavia Suomessa toimivien maahanmuuttajajärjestöjen näkökulmasta. Näkökulmia valitessani olen toki jo käyttänyt omaa harkintaani, mutta pyrkinyt kuvauksessa kuitenkin jonkinlaiseen objektiivisuuteen ja erilaisten näkökulmien esiin tuomiseen sen sijaan, että olisin esittänyt vain oman näkemykseni asiasta. Tässä viimeisessä luvussa esitän joitakin omia yhteenvetäviä ajatuksiani.

Maahanmuuttajajärjestöjen tehtävistä

Tekemieni haastatteluiden, selailemieni nettisivujen ja lukemieni tutkimusten perusteella minusta näyttää siltä, että ruotsalaisten etnisten järjestöjen toiminta voidaan luokitella neljän päätehtävän alle. Nämä ovat identiteetin vahvistaja, palvelujen tuottaja, etujen puolustaja ja yhteiskunnan rakentaja. Näistä kaksi ensimmäistä suuntautuu suoraan omaan jäsenkuntaan, kolmas edistää oman ryhmän asemaa välillisesti vaikuttamalla ensisijaisesti yhteiskunnan muihin toimijoihin ja neljäs suuntautuu kaikkiin yhtä lailla.⁶⁰ Toivon näiden tehtävien esittämisen antavan Suomessa toimiville maahanmuuttajajärjestöille näkökulmia pohtia oman toiminnan perustehtäviä ja tehdä tietoisia valintoja niiden välillä tai niitä yhdistäen. Olen kuvannut tehtävien muodostamaa kokonaisuutta ja niiden osittaisia päällekkäisyyksiä kuvassa 2.

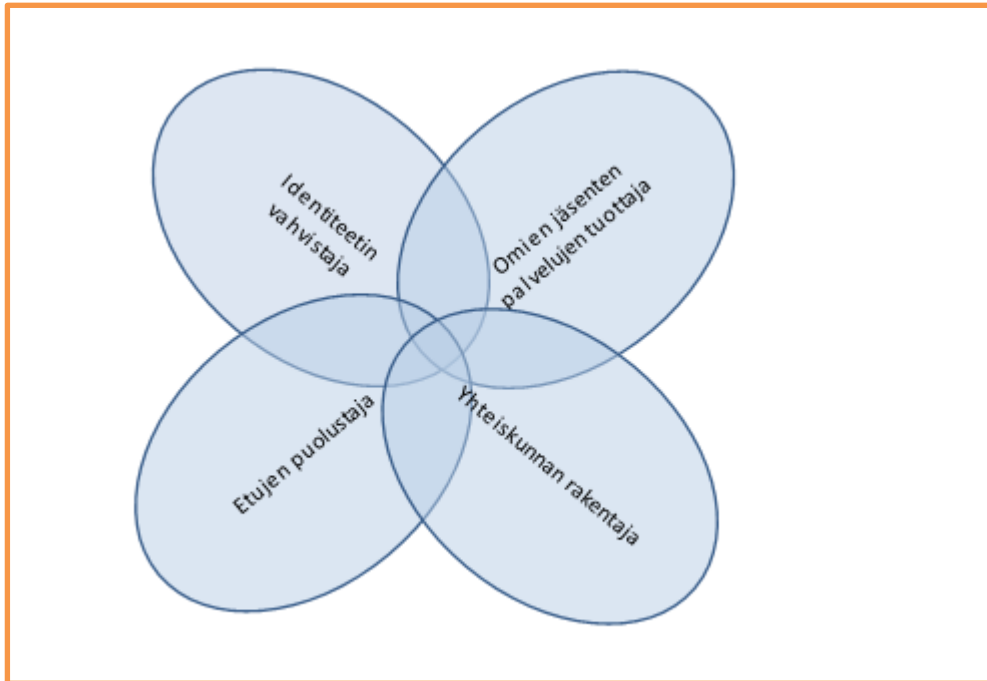
⁵⁷ Överenskommelse mellan regeringen, idéburna organisationer inom integrationsområdet och Sveriges Kommuner och Landsting, Utgångspunkter för integrationsdialogen. SEKÅ Sammanfattande rapport från fyra konferenser om Överenskommelsen inom integrationsområdet. Hösten 2011. www.regeringen.se/sb/d/9735 viitattu 29.10.2012.

⁵⁸ <http://overenskommelsen.se/lokalt/> viitattu 29.10.2012

⁵⁹ <http://overenskommelsen.se/lokalt/uppsala/> Den lokala processen. Uppdatering 2011. Viitattu 30.10.2012

⁶⁰ Vrt. Dahlstedtin 2003, 82-88 samansuuntainen mutta yksityiskohtaisempi luokittelu

KUVA 2: Maahanmuuttajajärjestöjen (ruots. etnisten organisaatioiden) neljä tehtävää

Suuri osa Ruotsissa toimivista etnisistä yhdistyksistä paikallistasolla samoin kuin valtakunnallisista etnisistä liitoista toteuttaa **identiteetin vahvistajan** tehtävää. Tämä voi tarkoittaa paikallistasolla pienimuotoisia tapaamisia oman kieli- ja kulttuuriryhmän jäsenten välillä, joko kokonaan ilman ulkopuolisia resursseja tai saaden pienimuotoista avustusta tilavuokriin tai omaan kieleen ja kulttuuriin liittyvään opintopiiri-toimintaan. Valtakunnallisen liiton tasolla tämä tarkoittaa yhteisten kulttuuritapahtumien järjestämistä, omakielisen lehden toimittamista ja muita kieltä ja kulttuuria vahvistavia ja oman ryhmän yhteenkuuluvuutta lisääviä toimintoja. Joillakin etnisillä ryhmillä identiteetin vahvistamisen rooliin yhdistyy tarve pitää yllä kontakteja alkuperäiseen kotimaahan ja toive palata sinne jossain vaiheessa. Toisilla ryhmillä identiteetin vahvistaminen ei enää niinkään liity entiseen kotimaahan, mutta sen avulla pyritään rakentamaan oman kielellisen ja kulttuurisen erityisyyden vahvuutena näkevää identiteettiä. Identiteetin vahvistamisen tehtävä lienee se, mihin suurin osa etnisten järjestöjen jäsenistä osallistuu. Toimintaa voidaan hyvin toteuttaa yksittäisessä pienessä paikallisyhdistyksessä, mutta etniseen valtakunnalliseen liittoon kuulumisen voi vahvistaa tunnetta oman etnisen ryhmän laajuudesta ja merkityksestä yhteiskunnassa.

Toinen yleinen tehtävä on **omille jäsenille** suuntautuvien **palvelujen tuottaja**. Palvelut voivat olla uusille maahanmuuttajille annettavaa pienimuotoista neuvontaa siitä, miten ruotsalaisessa yhteiskunnassa selvitään, kielikurssien järjestämistä yhdessä sivistysliittojen kanssa, urheilutoimintaa ja muita oman etnisen ryhmän kotoutumista ja viihtymistä edistäviä palveluja, joiden tarpeet nousevat esiin suoraan omasta ryhmästä. Osa palveluista toimii myös identiteetin vahvistamisen välineenä. Tämän tyyppisiä palveluita toteuttavat ensisijaisesti paikalliset etniset yhdistykset, jotka

ovat lähellä jäseniään. Ne voivat toteutua joko omin resurssein tai hakemalla avustuksia sivistysjärjestöiltä, kunnalta tai muilta julkisilta rahoittajilta.

Vakiintuneemmat yhdistykset, osa etnisistä liitoista ja myös maahanmuuttajien paikalliset kattojärjestöt järjestävät palveluja myös erilaisten projektien kautta, jolloin tarpeen määrittämiseen ja toimintatapojen rajaamiseen osallistuu myös projektin rahoittaja. Projektien painotukset myös vaihtelevat projektikausittain. Vuonna 2012 valtion rahoitusta oli Ruotsissa tarjolla muun muassa uusien maahanmuuttajien mentorointiin, kansalaisjärjestöjen sisäiseen yhdenvertaisuustyöhön, nuorten demokratiakasvatukseen ja rasisiminvastaiseen työhön.⁶¹ Osa maahanmuuttajajärjestöistä saattaa löytää omasta jäsenkunnastaan tarpeita tällaisten tarpeiden täyttämiseen, osa taas saattaa innostua aiheista niiden yleisen yhteiskunnallisen merkittävyyden kannalta, mikä laajentaa järjestön toiminnan kohdetta omien jäsenten ulkopuolelle, usein muihin maahanmuuttajaryhmiin. Tällöin järjestöt saattavat jo osittain alkaa toteuttaa yhteiskunnan rakentajan tehtävää.

Järjestön itseyttämyksen ja toiminnan mielekkyyden säilymisen näkökulmasta on nähdäkseni kuitenkin tärkeää pitää kirkkaana, mitä tehtävää järjestö milloinkin on toteuttamassa. Osallistuminen julkisen sektorin määrittämien projektien toteuttamiseen on mielekästä, jos se sopii yhteen järjestön tarkoituksen ja jäsenten odotusten kanssa. Se voi myös olla luonnollinen kehitys pitkään toiminnassa olleessa ja laajentumaan pyrkivässä järjestössä, kuten Malmön iranilaisyhdistyksen puheenjohtaja luvun 2 haastatteluohteessa kuvasi. On myös mahdollista, että yksi järjestön tavoitteista on luoda työpaikkoja jäsenille tai vahvistaa jäsenten asemaa asiantuntijoina yhteiskunnassa. Tällöin projektitoiminta voi toimia välineenä näiden tavoitteiden saavuttamiseen. Oman toiminnan muokkaaminen vahvasti rahoittajan toiveiden mukaiseksi sisältää kuitenkin riskin ajautua pois itse valittujen perustehtävien ääreltä toteuttamaan pääasiassa rahoittajan tavoitteita.

Projektirahoituksella toteutettava palveluntuotanto vaatii erityistä hallinnollista osaamista niin, etteivät vapaaehtoiset voimat enää välttämättä riitä toiminnasta selvitymiseen. Palvelujen tuottaminen merkittävän ulkopuolisen rahoituksen kautta edellyttää myös verkostoitumista ja yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Siksi palveluja projektirajoituksella tuottavien paikallisyhdistysten voi olettaa liittyvän paikalliseen kattojärjestöön saadakseen sen kautta tietoa, tukea ja verkostoja palveluntuotannon edistämiseen. Etnisillä liitoilla ei valtakunnan tasolla tiettävästi tällaista palvelutuotannon osaamista vahvistavaa yhteistyöjärjestöä ole, sillä SIOSin tehtävät painottuvat muualle kuin jäsenliittojen palvelutuotannon mahdollistamiseen.

Kolmas tehtävä kohdistuu järjestöjen omiin jäseniin vain välillisesti, sillä sen pääkohteena ovat yhteiskunnalliset vaikuttajat eri tasoilla. **Etujen puolustaja** ajaa nimensä mukaisesti jäsentensä yhteisiä etuja suhteessa päättäjiin, viranomaisiin ja muihin toimijoihin, joiden voidaan olettaa käyttävän valtaa jäsenten kannalta tärkeissä asioissa. Etujen puolustajat voivat olla myös vaikuttamassa siihen, että erilaiset julkisen sektorin jakamat projektirahoitukset kohdistetaan jäsenten etujen kannalta mielekkääseen toimintaan.

Yksietniset yhdistykset ja liitot näyttävät Ruotsissa osallistuvan jäsentensä etujen ajamiseen tietyissä omaa ryhmää koskevissa asioissa ja tuomalla esiin ryhmän näkökulmia erilaisissa seminaareissa ja keskusteluissa. Vahvimmin etujen puolustamiseen ovat suuntautuneet kuitenkin monietniset

⁶¹ www.ungdomsstyrelsen.se Bidrag. Projektbidrag.

kattojärjestöt, jotka yhdistävät useampien etnisten ryhmien yhteiset intressit saadakseen taakseen laajemman joukon ihmisiä ja voidakseen vakuuttaa päätöksentekijät siitä, että edun puolustaminen on oikeutettua. Kuten luvussa kaksi on kuvattu, tällaisia monietnisiä kattojärjestöjä on Ruotsissa sekä paikallis- ja aluetasolla että valtakunnallisella tasolla. Ilmeisesti juuri kokemus siitä, etteivät oman etniskulttuuristen vähemmistön näkökulmat tule yhteiskunnassa otetuiksi huomioon, saa yksietniset järjestöt hakeutumaan yhteistyöhön muiden kanssa. Yksin ei koeta pystyvän vaikuttamaan, mutta yhdessä muiden samankaltaisten järjestöjen kanssa vaikuttamista pidetään mahdollisena.

Etujen puolustajien keskeisin haaste näyttää selvityksen perusteella olevan rahoituksen epävarmuus. Julkinen sektori on kansalaisjärjestöjen tärkein tukija, mutta tällä hetkellä näyttää siltä, että julkista tukea annetaan mieluummin palvelujen tuottamiseen kuin etujen puolustamiseen tai edes varmistamaan erilaisten ryhmien näkökulmien demokraattinen näkyvyys. Lisäksi erityisesti kuntatasolla riippuvuus samasta julkisesta rahoittajasta, jonka suhteen etuja pitäisi valvoa, voi olla hankala rooli. Siksi onkin todennäköistä, että kuntatasoiset maahanmuuttajajärjestöjen kattojärjestöt tuovat lähinnä maltillisesti esiin jäsentensä näkemyksiä sen sijaan, että ottaisivat kovin vahvasti kantaa kuntaa vastaan.

Rahoitusongelmien vuoksi jopa jäsenmäärältään ja vaikutusvallaltaan suurin kattojärjestö SIOS on hiljattain joutunut lomauttamaan työntekijänsä. Se on myös päättänyt laajentamaan tehtäviään ja toteuttamaan erillisiä rahoitteisia projekteja. Luonteeltaan projektit ovat sellaisia, jotka edistävät jollain tapaa myös jäsenjärjestöjen toimintaa tai jotka eivät soveltuisi hyvin minkään yksittäisen jäsenjärjestön tehtäväksi. Tällaisia ovat olleet Ruotsi toisena kielenä -opetukseen ja toimintarajoitteisten osallistumismahdollisuuksiin liittyvät selvitykset, yhteistyöprojekti monikulttuurisen hautaus toiminnan ohjeistuksen tekemiseksi hautausurakoitsijoiden keskusliiton kanssa sekä ulkomaalaistaustaisten ihmisten eläkejärjestelmän selvittäminen vakuutusyhtiö FOLKSAMin kanssa. Riskinä kuitenkin on, että projektien hoitamiseen menevä aika on pois niistä varsinaisista tehtävistä, joiden vuoksi kattojärjestö aikanaan perustettiin.

Kaikki etujen puolustajat eivät ole monietnisiä, vaan yksikin riittävän iso ryhmä voi ajaa jäsenistönsä etuja ja onnistua siinä. Tästä esimerkkinä ovat ruotsinsuomalaiset, jotka onnistuivat vuosikymmenten työn tuloksensa saamaan itselleen kansallisen vähemmistön statuksen vuonna 2000. Kansallinen vähemmistöasema pitää sisällään muita ryhmiä selvästi laajemmat kielelliset oikeudet sekä muun muassa erillisen järjestörahoituksen. Samaan aikaan ruotsinsuomalaisten kanssa kansallisen vähemmistöstatuksen saivat myös saamelaiset, tornionlaaksolaiset, romanit ja juutalaiset.

Kaikkiaan etujen puolustamisen tehtävä herättää paljon kysymyksiä ja vähemmän vastauksia. Voiko pääosin julkisella rahoituksella toimiva järjestö edes olla uskottava etujen puolustaja? Voisiko maahanmuuttajilla tai etnisillä ryhmillä olla niin tärkeitä yhteisiä etuja puolustettavaksi, että jäsenet olisivat valmiit rahoittamaan edunvalvojaa säännöllisesti, kuten ammattiyhdistysliikessä tehdään? Voiko minkään järjestön rooli nyky-yhteiskunnassa ylipäänsä kilpistyä vain etujen valvontaan, vai pitäisikö järjestöllä tietoisesti ja alun alkaen olla monialainen strategia, jossa edunvalvonta on vain yksi osa järjestön toimintaa?

Neljättä roolia kutsun nimellä **yhteiskunnan rakentaja**. Sillä tarkoitan toimintaa, joka kohdistuu oman ryhmän lisäksi muihin yhteiskunnan jäseniin – myös ruotsalaisiin – ja pyrkii tekemään yhteiskunnasta kaikkien kannalta paremman paikan. Toimintamuotoja voivat olla yhtä lailla

yhteiskunnallinen vaikuttaminen kuin projektikin, tavoitteena etnisten järjestöjen näkökulmasta yleensä monikulttuurinen ja yhdenvertainen yhteiskunta, jossa kaikilla on tasavertaiset mahdollisuudet elää ja onnistua kokematta rasismia tai muuta syrjintää samoin kuin demokratian ja tasa-arvon edistäminen. Yhteiskunnan rakentamistehtävään voi kuulua myös uudenlaisten käytäntöjen kehittäminen esimerkiksi vanhusten hoivaan, työnvälitykseen ja vapaaehtoisuuden edistämiseen.

Jotkut järjestöt tuottavat maksullisia palveluja kenelle tahansa, joka niistä haluaa maksaa – juhlatilojen vuokraamisesta ja cateringpalveluista kampaamotoimintaan. Tällöin ensisijaisena tavoitteena on usein hankkia varoja muuhun toimintaan. Näyttää kuitenkin siltä, että maksullisten tai tilattujen palvelujen nykyistä laajempi tuottaminen tulee ajankohtaiseksi kuntatason kansalaisyhteiskuntasopimusten myötä, joissa avataan järjestöille aiempaa enemmän mahdollisuuksia osallistua kuntatason palvelujen tuottamiseen. Tätä kautta yksittäisiä yhdistyksiä tai niiden yhteenliittymiä suorastaan kannustetaan ottamaan askel kohti yhteisesti määriteltyjen, kuntatasolla yleisesti tarvittavien palveluiden tuottamista.

Monet etniset yhdistykset ja liitot ovat mukana yhteiskunnan rakentamisessa jo nyt kuulumalla teema- tai aluekohtaisiin kattojärjestöihin tai tekemällä muilla tavoin yhteistyötä yleisruotsalaisten järjestöjen kanssa. Sekä Uppsalan että Malmön kuntatasoiset monisataisen yhdistyskentän yhdistävät kattojärjestöt toteuttavat useita projekteja, joissa innostetaan yhdistystoimintaan, välitetään vapaaehtoisia, kehitetään yhteiskunnallista yritystoimintaa tai edistetään työllistymistä. Näissä projekteissa myös etniset yhdistykset ovat osatoimijoina tai kohderyhminä.

Odotukset maahanmuuttajajärjestöjen tuottamien palvelujen tuottamiseen näyttävät olevan kasvussa myös Suomessa, erityisesti pyrkimyksenä on kannustaa maahanmuuttajajärjestöjä osallistumaan muiden järjestöjen kanssa kotouttamispalvelujen tuottamiseen uusille maahan tulijoille.⁶² Tätä kautta järjestöt voivatkin halutessaan ryhtyä tuottamaan palveluita osittain omille jäsenilleen, osittain kenelle tahansa palvelua tarvitsevalle ja osallistua näin yleiseen yhteiskunnan rakentamiseen yhdessä erilaisten suomalaistoimijoiden kanssa. Haasteena on pitää järjestön oma visio tavoitteena olevasta hyvästä yhteiskunnasta kirkkaana eikä mennä pelkästään mukaan siihen, mitä muut toimijat odottavat ja mitä ovat valmiita tukemaan.

Yhteistyö laajapohjaisissa kattojärjestöissä ja ylipäänsä valtaväestön kanssa ei ole aina yksinkertaista. Ruotsissakaan. Muutama haastateltava toi esiin kokemuksensa siitä, ettei tasavertaisen yhteistyön tekeminen ole helppoa etenkin projektityhteyksissä. Projektirahoituksen saaneella järjestöllä on kova tarve saada projekti käyntiin ja toteutumaan suunnitelman mukaisesti. Jos vasta rahoituksen varmistuttua tullaan ehdottamaan yhteistyötä, jossa maahanmuuttajajärjestölle on varattu pelkkä kohderyhmän tai muutoin hyvin tiukasti rajattu rooli, ei tämä ole välttämättä kovin motivoivaa. Yhteistyön pitäisi rakentua tasavertaiselta pohjalta jo alusta alkaen.

⁶² Valtion kotouttamisohjelma. Hallituksen painopisteet vuosille 2012-2015. Luku 5.3.

Erilaiset maahanmuuttajaryhmät – kattojärjestöjen erilaiset tehtävät?

Ruotsin pitkän maahanmuuttohistorian vuoksi on luonnollista, että etnisten ryhmien tilanteet ja niistä nousevat intressit ovat keskenään erilaisia. Kysymys tuolloin on, voiko mikään kattojärjestö yhdistää kaikkia etnisiä järjestöjä?

Pitkään Ruotsissa asuneet ryhmät kokevat olevansa pysyviä vähemmistöjä, joiden tulisi oikeastaan saada samat oikeudet kuin kansallisilla vähemmistöillä jo on. Suuri osa SIOSin periaateohjelmaa laadittaessa mukana olleista jäsenjärjestöistä on tällaisia, mikä selittää SIOSin ohjelman muotoilun ”tunnustetuista ja tunnustamattomista, vuosikymmeniä Ruotsissa olleista kulttuurisista vähemmistöistä” ja keskittymisen monikulttuurisen yhteiskunnan rakentamiseen, kielioikeuksien ajamiseen jne. Sen sijaan siinä ei viitata lainkaan esimerkiksi maahanmuuttopolitiikkaan tai oleskelulupiin liittyviin asioihin.

Uudemmat maahanmuuttajakansallisuudet ovat hyvin erilaisessa tilanteessa kuin vanhat, maahan jo asettuneet ryhmät. Monet hiljattain maahan tulleista ihmisistä vasta hakevat paikkaansa yhteiskunnassa, osa perheestä saattaa olla vasta tulossa Ruotsiin, kaikilla ei ole pysyvää oleskelulupaa saati kansalaisuutta eivätkä kaikki suinkaan ole vakuuttuneita siitä, että aikovat jäädä pysyvästi oleskelemaan Ruotsiin. Ajankohtaiset intressit ovat siis hyvin erilaisia kuin maassa jo pitkään olleilla etnisillä vähemmistöillä.

Voisikin hyvin kuvitella, että uudemmat maahanmuuttajaryhmät odottaisivat kattojärjestöltään erilaisia painotuksia kuin SIOSin periaateohjelma sisältää. He ehkä haluaisivat vaikuttaa maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikkaan, perheenyhdistämisen sääntöihin, kansalaisuusksymyksiin, ensi vaiheen kotoutumispalveluihin, asuntokysymyksiin jne. Monella ehkä olisi tarpeita myös edistää työnsaantia tai jopa olla mukana luomassa uusia työpaikkoja. Osallistuminen palvelutuotantoon yhdistyspohjalta voi tälle ryhmälle olla hyvinkin kiinnostava mahdollisuus.

Erilaiset tavoitteet ja toimintatavat edellyttävät myös erilaista osaamista. Monikulttuurisuuden ja yhdenvertaisuuden edistäminen, syrjinnän ja rasmin vastainen työ, kieli- ja kulttuuripoliittinen vaikuttaminen, demokratian edistäminen ja muut vanhojen maahanmuuttoryhmien kannalta tärkeät aihepiirit edellyttävät asioihin perehtymistä ja vaikuttamisen taitoja. Projektimainen toiminta, palvelujen tuottaminen, työllistämishankkeet ja ylipäänsä oman ryhmän mahdollisesti väliaikaiseen maassa selviämiseen liittyvät osaamistarpeet ovat puolestaan hyvin erilaisia. On luonnollisesti tärkeää, että järjestöt itse samoin kuin niitä tukevat toimijat ovat perillä siitä, mitä haluavat.

Ehkä Ruotsissakin tarvittaisiin SIOSin rinnalle toinen etnisten liittojen keskusjärjestö, jonka periaateohjelmassa painottuisivat uudempien maahanmuuttajajärjestöjen keskeisinä pitämät asiat.

Haasteita meille kaikille

Lopuksi nostan esiin vielä muutamia lähes kaikissa keskusteluissa esiin nousseita teemoja, joihin vastaaminen edellyttää toimintaa sekä maahanmuuttajajärjestöiltä että valtaväestön toimijoilta yhdessä.

Integraation kysymykset nousivat esiin kaikissa haastatteluissa tavalla tai toisella. Haastattelemani maahanmuuttajajärjestöjen edustajat olivat lähes poikkeuksetta itse maahanmuuttajina tulleita, mutta Ruotsissa jo useita kymmeniä vuosia asuneita ihmisiä, pääosin kaikki miehiä. He olivat ehtineet nähdä ruotsalaisen maahanmuutto- ja monikulttuurisuuspolitiikan muutoksia ja muodostaa siitä mielipiteitä. Integraation tavoitteena oli monen puheissa nimenomaan monikulttuurisen yhteiskunnan rakentaminen. Tähän pyrittiin etnisten ryhmien sisällä erityisesti ylläpitämällä ja vahvistamalla äidinkielen taitoa ja kulttuurisia traditioita. Näitä haluttiin kuitenkin myös jakaa muiden maahanmuuttajaryhmien ja ruotsalaisten kanssa. Monet järjestöaktiivit kuvasivat ylpeinä yhteisiä kulttuuritapahtumia, osallistujien innostusta ja jakamisen iloa. Yhtä lailla he kertoivat esimerkkejä siitä, miten tärkeää on ymmärtää ruotsalaista kulttuuria – mennä metsään kuuntelemaan lintuja, tutustua ruotsalaisten pitämiin urheilumuotoihin jne.

Uppsalan maahanmuuttajajärjestöjen kattojärjestö (SIU) oli erityisen ylpeä integraatioprojektistaan, jossa rakennettiin visiota Uppsalasta vuonna 2030. Tavoitteena oli, että molemmat osapuolet oppivat toisiltaan ja kaikki oppivat yhdessä. Ero virallisen politiikan yksilöpainotteeseen kotoutumiseen on melkoinen.⁶³

Integraatiorahankkeessamme yhdistyvät tavoitteet monikulttuurisen yhteiskunnan rakentamisesta ja vasta maahantulleiden tukemisesta tuomalla yhteen ruotsalaisia perheitä ja hiljattain saapuneita maahanmuuttajaperheitä eräänlaisen kummi- tai adoptiotoiminnan kautta. Perheet sopivat tapaavansa toisiaan vähintään kerran kuussa joko jommankumman kotona tai ulkona; tehdä ruokaa yhdessä, harrastaa jotain tms. Jäsenyhdistystemme pidempään Ruotsissa asuneet aktiivit toimivat kulttuuritulkkeina, ja projektiin kuuluu myös opintopiiritoimintaa ja kulttuuri-iltoja. Se on ollut hyvin onnistunutta.

Uppsalan maahanmuuttajajärjestöjen yhteistyöjärjestön SIU:n puheenjohtaja

Myös ruotsalaiset haastateltavat ottivat kantaa integraatioon. Jotkut heistä olivat huolissaan siitä, että etniset järjestöt korostavat kulttuuria ja kulttuurieroja liikaa. He pelkäsivät etnisten järjestöjen eristäytyvän ja marginalisoituvan oman kulttuurinsa ympärille. Lisäksi yksi muistutti, että kotoutumisen haasteiden takana on monia muitakin muuttajia kuin kieli ja kulttuuri, kuten esimerkiksi ikä, sukupuoli, koulutus jne.

Maahanmuuttajajärjestöjen edustajat peräänkuuluttivat nähdäkseni eniten kunnioitusta heidän kieltään, kulttuuriaan ja osaamistaan kohtaan. Muutama haastateltava toi erikseen esiin kokemuksensa siitä, että ruotsalaiset ovat kyllä ystävällisiä, mutta eivät lopulta koskaan laske maahanmuuttajaa tasavertaiselle tasolle itsensä kanssa. Viime kädessä ruotsalaiset katsovat kuitenkin tietävänsä parhaiten. Tähän on kiinnittänyt huomiota myös muun muassa tutkija Marcus Dahlstedt, jonka mukaan ruotsalaisten on erittäin vaikea suhtautua maahanmuuttajien osaamiseen tasavertaisesti sellaisissakaan liikkeissä kuin sivistysjärjestöt, ay-liike ja politiikka.⁶⁴

Mikäli oikeasti toivotaan, että maahanmuuttajien järjestöt ovat mukana rakentamassa pohjoismaisia yhteiskuntia ja tuomassa rakentavia ideoita ja ratkaisuja, meidän suomalaisten ja ruotsalaisten on edistettävä kulttuuriryhmien integraatiota ja opittava tekemään yhdenvertaista yhteistyötä maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen kanssa. Tässä on nähdäkseni meille monille konkreettinen haaste voitettavaksi.

⁶³ Tarkempi kuvaus projektista ja linkkejä myös videomateriaaliin löytyy SIU:n sivuilta www.siuppsala.se

⁶⁴ Dahlstedt 2009: Vem ska lära vem demokrati?

Toinen kaikissa etnisten järjestöjen tapaamisissa esiin tullut kysymys oli vanhusten asema. Pitkään maassa olleet maahanmuuttajaryhmät näkevät nyt vanhustensa vanhenemisen ja siihen liittyvät ongelmat. Keskeinen haaste on kieli. Aikuisena uuden kielen oppinut vanhus alkaa unohtaa kieltä, lopulta jäljellä on jälleen oma äidinkieli. Tämä aiheuttaa suuria huolia ja murheita vanhuksille, jotka eivät ymmärrä hoitohenkilökunnan puhetta eivätkä lääkärien ohjeita, jotka eivät pysty vanhainkodeissa seurustelemaan muiden vanhusten kanssa ja joiden omaishoitajilla ei ole aavistustakaan omaishoidon järjestelmästä. Monikielisten vanhushuolteen järjestämisestä esitettiin haastattelujen aikana useita ideoita, joiden toteuttamisessa ei kuitenkaan ole vielä edetty kovinkaan pitkälle.

Vanhuspalvelujen järjestäminen on luonnollisesti sellainen kysymys, jota yksikään etninen järjestö ei voi yksin hoitaa, vaan ratkaisuja on haettava yhdessä kuntien ja muiden vanhushuolteen tarjoavien toimijoiden kanssa. Koska kysymys on vanhenevissa yhteiskunnissamme muutenkin akuutti, se herättää ajatuksia siitä, että se saattaisi avata mahdollisuuksia yhdistää erilaisia tarpeita ja hakea uudenlaisia yhteistyömuotoja maahanmuuttajien ja pääväestön organisaatioiden välille myös Suomessa.

Kolmas usein esiin noussut teema koski toisen ja kolmannen polven nuorten identiteettiä. Monet keski-ikäiset haastateltavat kuvasivat huoltaan seuraavista sukupolvista, jotka ovat usein syntyneet ja käyneet koulunsa Ruotsissa ja tuntevat itsensä hyvinkin ruotsalaisiksi. Tästä huolimatta he törmäävät yhteiskunnassa erittäin usein siihen, että heidät ryhmitellään maahanmuuttajiksi – kadulla, työhaussa ja yhteiskunnallisissa palveluissa. Moni kuvasi nuorten identiteetin olevan kadoksissa näiden ristiriitojen keskellä. Etniset järjestöt näkivät oman roolinsa olevan siinä, että voivat varmistaa ja vahvistaa vanhempien ja suvun taustasta nousevaa identiteetin osaa ja äidinkieltä. Yhteiskunnassa selvitäkseen nuoret tarvitsevat kuitenkin tietoisia toimia myös pääväestön edustajilta kaikissa niissä rooleissa, missä nuori yhteiskunnan eri organisaatioita kohtaa.

Tämän tematiikan kannalta olisi ollut kiinnostavaa paneutua tarkemmin siihen, mitä nuorten etniset liitot tavoittelevat ja tekevät sekä millainen rooli niillä on nuorisjärjestöjen yhteistyöjärjestössä LSU:ssa. Tämä aihepiiri jäi ikävä kyllä tämän selvityksen ulkopuolelle.

Toinen kokonaan selvittämättä jäänyt tematiikka oli se, miten maahanmuuttajataustaiset jäsenet vaikuttavat perinteisiin ”ruotsalaisjärjestöihin”. Läheskään kaikki maahanmuuttajat tai etnisiin ryhmiin kuuluvat ihmiset eivät ole järjestäytyneet etnisiin järjestöihin, mutta moni on mukana muussa kansalaistoiminnassa. Seuraavissa selvityksissä onkin kiinnostavaa tutkia myös sitä, tuleeko kulttuurivähemmistön tausta näissä jotenkin näkyviin.

Myös uskonnollisten järjestöjen rooli jäi tässä selvityksessä kokonaan käsittelemättä. SIOS on rajannut uskonnolliset järjestöt hyvin selvästi oman toimintansa ulkopuolelle eikä muissakaan kattojärjestöissä näytä sellaisia jäseniä olevan. Tämä liittyy siihen, että avustuspolitiikassa korostetaan järjestöjen demokraattisen perustan merkitystä eikä uskonnollisia yhteisöjä nähtävästi lasketa Ruotsissa demokraattisesti johdettuihin järjestöihin. Tilanne on näiltä osin selvästi erilainen kuin esimerkiksi Tanskassa, jonka tilannetta kuvaava Lise Togeby nostaa islamilaiset järjestöt erikseen esiin maahanmuuttajajärjestöjen kolmantena tyyppinä paikallisyhdistysten ja

kattojärjestöjen rinnalle siksi, että niiden rooli on kasvanut niin merkittävästi Tanskassa.⁶⁵ Asiaan ei kuitenkaan tässä selvityksessä perehdytty sen tarkemmin.

Lopuksi

Selvityksen idea lähti ajatuksesta, että tutustuminen ruotsalaisten maahanmuuttajajärjestöjen kenttään voisi antaa uutta näkökulmaa tarkasteltaessa, mihin suuntaan Suomessa toimivat maahanmuuttajajärjestöt ovat menossa ja millaisia tulevaisuuden mahdollisuuksia niillä ja niitä tukevilla toimijoilla on olemassa. Selvityksen aikana kävi ilmi, että maahanmuuttajien tai etnisten ryhmien järjestöillä on monia yhteisiä toimintatapoja ja haasteita Suomessa ja Ruotsissa.

Föreningsliv, makt och integration -artikkelikokoelman (2004) mukaan näyttää siltä, että yhden etnisen ryhmän perustamat paikallisyhdistykset toimivat Suomen ja Ruotsin lisäksi myös Tanskassa ja Norjassa pitkälti samaan tapaan keskittyen oman kulttuurin ja identiteetin ylläpitämiseen sekä tukemaan oman kulttuuriryhmän uusien maahantulijoiden sopeutumista uuteen ympäristöön. Sen sijaan valtakunnallisten yhteistyö- tai kattojärjestöjen tilanne on maissa erilainen. Ruotsissa etnisillä liitoilla on tärkeä rooli ja niiden yhteistyöjärjestö SIOSilla kohtuullisen vakiintunut asema yhteiskunnassa, vaikka rahoituksen varmistaminen tuottaakin edelleen haasteita.

Tanskan järjestökenttää selvittäneen Lise Togebyn mukaan valtakunnallisten etnisten järjestöjen erot Ruotsin ja Tanskan välillä perustuvat pitkälti maissa harjoitettuun erilaiseen avustuspolitiikkaan: Tanskassa maahanmuuttajien järjestöille on ollut tarjolla tukea lähinnä vain paikallistasolla, sen sijaan valtakunnallisille etnisille liitoille ei tukea ole annettu eikä sellaisia siten ole juuri syntyntykään. Tanskassa on vuodesta 1976 alkaen yritetty muodostaa pysyvää, yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen pyrkivää maahanmuuttajien valtakunnallista kattojärjestöä. Kaikki ovat kuitenkin kaatuneet tai kuihtuneet (esimerkiksi INDSam ja POEM) ja niiden vaikutus valtakunnantasolla on ollut vähäinen.⁶⁶ Tällä hetkellä tietoja löytyy vain Århusissa sijaitsevasta IndvandreNet-kattojärjestöstä, mutta senkin toiminta näyttää erittäin pieneltä: vuonna 2008 päivitetty jäsenlista pitää sisällään 10 yhdistystä.⁶⁷

Norjan järjestökenttää selvittäneet Grete Brochmann ja Jon Rogstad kertovat puolestaan Norjassa olevan valtakunnallisella tasolla kahdeksan vahvaa, valtion tukemaa intressiorganisaatiota. Tällaisia ovat esimerkiksi Rasisminvastainen keskus, Norjan turvapaikanhakijoiden organisaatio (NOAS), Maahanmuuttajien ja pakolaisten oma-apujärjestö (SEIF) ja Julkisen syrjinnän vastainen järjestö (OMOD). Vaikuttaa kuitenkin siltä, etteivät nämä ole varsinaisesti maahanmuuttajien omia järjestöjä vaan pikemminkin maahanmuuttajien ja pakolaisten asioita ajavia järjestöjä, joiden tavoitteena on ehkäistä ongelmien syntymistä ja ylläpitää näin vakautta yhteiskunnassa.⁶⁸

Vaikuttaakin siltä, että valtion avustuspolitiikalla pystytään pitkälti määrittämään, minkälaisia valtakunnallisia järjestöjä halutaan yhteiskunnassa olevan. Pohjoismaiden kokemusten perusteella on vaikea löytää valtionrahoituksesta riippumattomia valtakunnallisia kattojärjestöjä. Demokraattisesti toimiva järjestöhallinto, kaikki jäsenet osallistava mielipiteenmuodostus, perusteellinen yhteiskunnan tapahtumien seuranta, tehokas vaikuttamistyö ja muut valtakunnallisten kattojärjestöjen perustehtävät ovat luonteeltaan sellaisia, että ne eivät toimi

⁶⁵ Togeby 2007, 298-299

⁶⁶ Togeby 2007, 297-299

⁶⁷ www.indvandre.net.dk

⁶⁸ Brochmann & Rogstad 2007, 332

pelkillä vapaaehtoispanoksilla tai jäsenmaksutuloilla. Jos taas kattojärjestön toiminta perustuu vain määräaikaisiin projektirahoituksiin, se muuttuu helposti luonteeltaan enemmänkin projektikonsortioiksi kuin järjestöksi.

Selvityksen jälkeen en usko, että Suomessa voidaan suoraan ottaa mallia Ruotsista tai muistakaan Pohjoismaista. Oikeastaan ainut asia, jossa ennustan Suomen seuraavan Ruotsin mallia, on sopimuksenteko kansalaisyhteiskunnan ja julkisen sektorin välillä. Ilmeisesti samankaltaisia prosesseja on Pohjanmaalla jo aloitettukin. Vastaavia valtion ja kansalaisyhteiskunnan määrittäviä sopimuksia on tehty monissa Euroopan maissa⁶⁹, joten uskon Suomen seuraavan yleistä trendiä laajemminkin ennemmin tai myöhemmin. On hyvä, jos maahanmuuttajajärjestöt ovat siihen mennessä miettineet, mitä kautta niiden ääni tai erilaiset äänet kuuluvat parhaiten.

Myös muissa asioissa uskon kuitenkin, että tutustuminen Ruotsissa käytäviin keskusteluihin voi antaa virikkeitä käydä samoja keskusteluja myös Suomessa. Tärkeitä kysymyksiä ovat mielestäni ainakin seuraavat:

- Millainen visio Suomessa toimivilla maahanmuuttajajärjestöillä on suomalaisesta yhteiskunnasta ja omasta roolistaan siinä vuonna 2030? Mitä pitää tehdä, jotta sitä kohti kuljetaan? Keiden kanssa visiot ovat niin yhtenäiset, että sen perustalta kannattaa lähteä yhteistyöhön?
- Mitkä ovat järjestöjen itsensä mielestä niiden tärkeimmät tehtävät, ja mitä ne ovat valmiita tekemään saadakseen toiminnalleen rahoitusta?
- Millaisia yhteisiä intressejä maahanmuuttajien järjestöillä on keskenään? Kannattaako niiden ympärille rakentaa organisaatioita vai toimia muilla tavoin yhdessä?
- Miten järjestöt voivat jo nyt alkaa valmistautua vanhusten sekä toisen ja kolmannen sukupolven haasteisiin?
- Miten luodaan tasavertaista yhteistyötä suomalaisten ja maahanmuuttajien yhdistysten välille, ja miten oikea yhteistyö saadaan ulotetuksi myös yhteistyöhön kuntien kanssa?
- Mihin suuntaan maahanmuuttajajärjestöjä tukevat toimijat haluavat järjestöjä tukea? Miksi? Miten tuo visio näkyy toiminnassa?

⁶⁹ Ks. esim. <http://overenskommelsen.se/mer-kunskap/internationellt/>

Lähteet

Abbas Enami (2003): Att organisera oenighet. En sociologisk studie av Iranska Riksförbundet och dess medlemsorganisationer. Acta Universitatis Stockholmiensis 16.

Andersson Moa (2012): Den pendlande integrationspolitiken. En utvärderingsanalys av regeländringar för etniska föreningar. Kandidaatin tutkielma, Lundin yliopisto.

Aytar, Osman (2007): Mångfaldens organisering. Om integration, organisationer och interetniska relationer i Sverige. Stockholm University, Faculty of Social Sciences, Department of Sociology.
<http://su.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:190051>

Bengtsson, Bo (2004): Föreningsliv, makt och integration – ett inledande perspektiv. Teoksessa: Föreningsliv, makt och integration. Regeringskansliet. Justitiedepartementet. DS 2004:49.

Brochmann, Grete & Rogstad Jon (2004): På sidelinjen? Vilkår for deltakelse i politikk og organisasjonsliv i Norge. Teoksessa Föreningsliv, makt och integration Regeringskansliet. Justitiedepartementet. DS 2004:49, s. 315-341.

Dahlstedt, Inge (2003): Invandrarorganisationer i Sverige. Teoksessa Flemming Mikkelsen (red): Indvandrerorganisationer i Norden. Nordisk Ministerråd. Akademiet for Migrationsstudier i Danmark. Nord 2003:11, s. 27-94.

Dahlstedt, Magnus (2009): Vem ska lära vem demokrati? I&M 2/2009, s. 15-17.

von Essen, Johan & Svedberg Lars (2010): Organisationer och engagemang i det svenska civilsamhället. Teoksessa von Essen (red.) Det svenska civilsamhället – en introduktion. Forum för frivilligt socialt arbete. S. 29-56.

Från arbetskraftinvandringen till medborgaren med annat etniskt ursprung. FIOS 1972-SIOS 2005.
<http://www.sios.org/historik.html>

Föreningsliv, makt och integration. Rapport från Integrationspolitiska maktutredningens forskningsprogram. Regeringskansliet. Justitiedepartementet. DS 2004:49.
<http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/33535>

Pyykkönen, Miikka (2007): Järjestäytyvät diasporat. Etnisyys, kansalaisuus, integraatio ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 306. Jyväskylän yliopisto.

Regeringens proposition 2009/10:55. En politik för det civila samhället.
<http://www.regeringen.se/sb/d/12163/a/136226>

Saukkonen, Pasi (2007): Poliittika monikulttuurisessa yhteiskunnassa. WSOY Oppimateriaalit. Helsinki

Scaramuzzino, Roberto (2012): Equal opportunities? A cross-national comparison of immigrant organisations in Sweden and Italy.. Malmö University Health and Society Dissertations;2012:5
<http://muep.mah.se/handle/2043/14210>

Togeby, Lise (2004): På den anden side af Sundet. Indvandrere og flygtninges organisering og politiske deltagelse i Danmark. Teoksessa Föreningsliv, makt och integration. Regeringskansliet. Justitiedepartementet. DS 2004:49, s. 289-314.

Valtion kotouttamishjelma. Hallituksen painopisteet vuosille 2012-2015.

https://www.tem.fi/files/33350/Valtion_kotouttamishjelma_vuosille_2012-2015_1.6.2012_2.pdf

ÖVERENSKOMMELSE -aiheiset dokumentit <http://www.regeringen.se/sb/d/9735>